

$\frac{117}{13}$

अथ विद्वन्मोदतरङ्गिणी

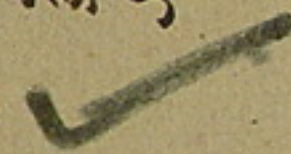
Vidmond Tarangani

चिरंजीवभट्टाचार्य प्रणीत

॥७
१३

॥७
१३

॥अथविहन्मोक्षरंगिणीप्रारभ्यते॥शुभमस्तु ७

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ तमेगणाविनाशिनीसकलकालमुद्योतिनीधरातलविहारिणीजडसमाजविद्वेषिणी॥ कलानिधिसहायिनीउसद
 लोलसोदामिनीमदंतरविलंबिनीभवतुकापिकादंबिनी॥ १॥ दक्षोदक्षोपमेयःसमजनिजनितारंभसंभावनीयोरक्षोविक्षोभसतिः
 प्रथितजनपदोरक्षितोयेनगोडः॥ यस्याशीर्वाददूर्वादलकलितशिरवोभूपतेर्यज्ञयूपः संजातोनेकप्रारवःस्फुटमिवनिगमोव्यासतो
 व्यासमासः॥ २॥ उल्लयोरैक्यात्यक्षेजलं। कृष्णपक्षेजडादैत्याः। भावप्रधाननिर्देशात्सहायः सहाय्यवतीअत्रापिगोपीलक्ष्यते कादं
 विनीशस्तेनक्रियादक्षस्यदक्षस्यराठापुरनिवासिनः॥ सोजन्यजनिताकीर्तिर्गोडदेशमपूरयत्॥ ३॥ तस्यकाश्यपगोत्रस्यकश्यपस्ये
 वसंततिः॥ प्रचुरागोडदेशीयकुलीनाग्रसरामवत्॥ ४॥ ब्राह्मण्याचारधाराचरणसंवशोहंसनूपोस्यवंशोकाशीनाथोऽष्टमोस्मात्सर
 मजनिविनतोगोषुचब्राह्मणेषु॥ येनानीयप्रयत्नाद्भिजचरणरजोमूर्ध्निविन्यस्तमात्रं पुत्रादेरत्रसिद्धौषधमिवसहसानेकरोगांज
 हार॥ ५॥ अथतस्यत्रयःपुत्राजाताःपितृपरायणाः॥ राजेन्द्रराघवेन्द्रश्चमहेन्द्रश्चेतित्रैकमातृ॥ ६॥ सामुद्रकेसोथसमुद्रकल्पःसा
 मुद्रकाचार्यइतिप्रसिद्धिः॥ लेभेनूणामाकृतिदर्शनेनफलंवदन्भूतभविष्यदादि॥ ७॥ तेषामेषगुणोत्तमःसमजनिश्रीराघवेन्द्रः
 कृतीबाल्येधीत्यसमस्तशास्त्रमभितःसिद्धांतवागीशतोवागीशप्रतिमोवभूवविजयीवादेषुविद्यावतां॥ यस्यास्याद्यसरस्वतीरस
 + बाल्येयंसमुदीक्ष्यलक्षणयुतंतातो नुरक्तोभवेत्॥ लेभेषोडशवार्षिकःकृतिमतामानंददंदांकुरोभट्टाचार्यशतावधानपदवीयस्तीर्णविद्यार्णवः॥ ८॥

३ अतोभिधानेन शतावधानो बभूव लोको विदितप्रभावः ॥ अनन्यसाधारणशक्तिशाली संख्यावता संसादिमाननीयः १२+३

सुधाधारे कस्तारागिरो मूर्धादोलनशालिनो हि कवयोगायंति नित्यं यशः ॥ ९ ॥ एकैकमेकैककविप्रयुक्तं श्लोकस्थितं वर्णमयं व्यवस्थं ॥ आ
कण्यतत्संख्यमथ प्रयुक्ते स्वयंकृतश्लोकगतं च वर्णं ॥ १० ॥ रीत्यानया श्लोकशती कवीनां शतस्य निर्वक्तव्यधारयित्वा ॥ समस्य या पूर्तिम
तीमथेतत्स्वयंकृतश्लोकशती तथैव ॥ ११ ॥ श्रुत्यर्थसार्थानवबोधहेतोर्महांधकारे पततां विद्याय ॥ संचारहेतोर्विद्विंशक्रियायै मंत्रार्थदीपं ५
कृतवान् कृतीयः ॥ १२ ॥ नानाव्यवस्थाभ्रमवंतं मंतर्विद्वच्चिचारोच्चले दुत्तरं ॥ यः कालतत्त्वाणं वमुत्तरीतुरामप्रकाशं निबन्धसेतुं १४
यस्य च कविद्वयकृतमेतच्छ्लोकद्वयं ॥ अहं हरिर्हरः सिधेरवलंबसस्वती ॥ सप्ताष्टतावधानस्त्वमवतीर्णसिखती १५ ॥ पुंरूपादरणीसा
सादवतीर्णसिखती ॥ जितः शतावधानो तो विष्णुना पिनजिष्णुना ॥ १६ ॥ किंच ॥ अधीयान्मुद्दिश्य चाध्यापकोयं भवानंदसिंहा
तचागीशकुचे ॥ अयं कोपि देवो नवद्यात्रिविद्याचमत्कारधारामपारां विभर्ति ॥ १७ ॥ तस्मादहं समुत्सं नो महापुरुषतः पुमान् ॥ धामे
कनिधितः सूर्याकिरणैककुणो यथा १८ ॥ विचार्यतारणं चक्रं पितामेकरुणा परः ॥ मन्नामरामदेवेति कृतवान्नामकर्मणि १९ ॥ ना
मैव संबोध्य जनैः कथायां यदेतमाकारपिता तदासीत् ॥ नात्ताय जो मामतिवत्सलत्वात् चिरं चिरं जीवितया जुहाव ॥ २० ॥ सोहंपुरः सम
धिगम्य पितुः प्रसादं ब्रह्मेकतागतवतः शिवराजधन्याम् ॥ यत्नादधीतमनधीतमथापिशस्त्रमध्यपयामि निभृतं निपुणं विचार्य २१

२ अथ समाह्वयः पुरुषोत्तमपुरोहितादयविहंसः कमराः प्रविशन्ति स्म ॥ तत्र प्रथमतः प्रविशन्तं वैष्णवमालोक्य कोपेकः स कलशानाभिस्तो
 विदिनपरमतत्त्वो निजगदे प्रभुं प्रति ॥ आनासमूर्ध्नि लको बद्धं चरवचक्रपद्मांकिते ज्वलत्पुष्पं नर्पितवासाः ॥ कंठे ललामलुत्तसीस्त्रजमा
 दधानः श्रीमानयं हरिकथां कथयन्तु पैति १ प्रविश्य च वैष्णवः ॥ ईषन्मीलितलोचनो दृढतर प्रागल्भयोगासनो यद्ब्रह्मादिसुरेन्द्रवन्दितपदः
 शंभुः स्वयं ध्यायति ॥ वैकुण्ठे कनिक्तेन जगदभिव्याप्य खितं लीलया तद्ब्रह्माख्यवपुः स देवमुदितं तच्चित्तमालम्बतां ॥ २ इत्युच्यते ॥ अथायां
 तं शैवमालोक्याह सः ॥ श्रीमानसावेति जटा लमौलिव्याघ्रत्वगालं विनितं वभागः ॥ विभूति संभूषितभास्वदंगोरुदाक्षमालाके लितोर्ध्वदे
 हः ३ प्रविश्य च शैवः ॥ यंगयन्ति सदा समस्तनिगमाध्यायेति यं योगिनो यस्याज्ञामधिगम्य देवतगणाः कुर्वन्ति सृष्ट्यादिकं ॥ सोयं त्वाम
 वतानिराकृतिरपि त्रातुं जगत्साकृतिर्ध्यायंस्व स्वयमेव सर्वजगतां शिक्षाकरः शंकरः ४ इत्युच्यते ॥ अथायां तं शाक्तमालोक्याह सः ॥ जप
 पुष्पं मूर्ध्नि स्त्रजमुरसि मल्लीसुमनसां ललाटे प्यारक्तं तिलकमनुलिप्तं मलयजं ॥ दधानः सानंदं निजहृदि परब्रह्ममहिम्नी समायातः साक्षा
 दपरदेवराकापतिरयं ५ प्रविश्य च शाक्तः ॥ यामासाद्य विधीयते हरिहरब्रह्मादिभिर्देवतैः स्वीयं स्वीयमतीव दुष्करतरं कर्म क्षणां ली
 लया ॥ सादुर्गाभवरीतिभीतिशमनी लोकत्रयत्रायिनी भूयादः प्रतिपूषदलिनी चांवाफलो लुहासिनी ६ इत्युच्यते ॥ अथायां तं हरिहरादे

वि० दत्तर० णी०

४

२२ इत्युचे अथायांतमायुर्विदविदमालोक्याहसः॥ वैद्यो नवद्यः स्वगुणैरगाधैः सिंचन्निवेदुः सुधया जगति॥ स्फुरदुजामायुरिव प्रदी
प्तो व्याधेरतिव्याधिरिवायमेति॥ २३ आगत्य च सः॥ प्रजाचकोरायित हृद् मृगांक हृपेश कामेश्वर तुल्यमूर्ते॥ स्वस्वस्त्युते सवैरसायनि
त्यमर्थे कचिन्ता मणये नृपाय २४ इत्युचे अथायांतं वैयाकर मालोक्याहसः॥ आलापकालापक दुर्गसिंहोयः काशिकायामपिकाशके
शः॥ शेषावतारः श्रुतपूर्वकीर्तिः स एष वैयाकरणोभ्युपैति २५ आगत्य च सः॥ आख्यातकीर्तिचयतद्वितसर्वलोकसत्कर्मकारक समासनसं
निषमः॥ ससंधिहृद्वपरोद्धत दुर्गसिंहविक्रान्तिमहिषहपाणिनिविष्टभारं २६ अथालंकारिकं महाकविमालोक्याहसः॥ हृत्तरीतिक इत्युचे
तनैकदक्षिणोगद्यपद्यरचनाविचक्षणः॥ एष पश्य पुरतो महाकविर्नर्तयं निवसमेतिभारती॥ २७ आगत्य च सः॥ शृंगारहास्यमहद्वुत
रोद्धवीराः संप्राप्य कालमुचितं भवतो भवेयुः॥ किंचिद्विषांगिरिदरीयिनिवासभाजांबीभत्सभूरिकरुणाभयशान्तयः स्फुः॥ २८ ॥
इत्युचे अथायांतं चार्वाकमालोक्याहसः॥ संमार्जितक्षितिन्यस्तपादोत्तिंसाभयादयं॥ चार्वाकौत्रसमायातिसमुल्लं चितमूर्द्धजः २९ ॥
आगत्य च सः॥ देवानर्चय संचय प्रतिदिनं पुण्यानि जन्मांतरे भोगाय प्रयतो महाक्रतुविधोः स्वर्गाय हिंसां कुरु॥ इत्युचैव कवंचनोत्पथग ॥ ४ ॥
ताबुद्धिस्त्वदीयाचिरादप्रत्यक्षपदार्थसार्थरहितं पंथानमारोहतु ३० इत्युचे अथ सोपहासं सर्वसामाजिकाः॥ आः पापोयं दुरात्मा

विद्वं०८०गी०

३

तवादिनमालोक्याहसः॥अयमितस्तुलसीदलमालयाकलितभस्मललामकलेवरः॥हरिहरोरारणीकरवाणितायितिविभावनमाषणत
त्यरः ७ आगत्यचसः॥ब्रह्माविष्टमनाःसदैवकमलासक्तोविषादाविभुःकावासोथविभूतिमान्गिवराधरोभयाबलुभः॥सर्पाधीश
धरोविपुंगवचरोलोकत्रयानंदकोमूयाहोहृदयंगतःप्रतिलवंकृष्णोथवाशंकरः॥८॥इत्युच्ये॥अथायांतंयेशेषिकदत्तहस्तावलंब
ननैयायिकमालोक्याहसः॥परिकल्पिततर्कपरंपरयाविदुषःकलयस्तुणालुल्यतया॥अयमेतिगिरामधिदेवतयासाहितोरसने
परिवेलितया ९ आगत्यचसः॥यःसृष्टिस्थितिसंहतीर्वित्तनुतेब्रह्मादिमूर्तित्रिकैर्यस्याधीनतयास्थितानिसदसत्कर्मण्यपि
प्राणिनां॥नित्येच्छाकृतिबुद्धिमानथपरोजीवात्परात्मास्वयंसेयंवेदधालुपूर्णमचिराचेतोगतंयद्भवेत् १० इत्युच्ये॥अथायां
तंमीमांसकमालोक्याहसः॥वेदार्थसार्थेपुगतांधकारोदृढब्रतोयज्ञगृहीतदीक्षः॥असौददत्कर्मविधानशिष्यांसमेतिशिष्ये
षुशुशिक्षितेषु ११ आगत्यचसः॥येनाभवलतमखोधिपतिःसराणायेनाप्ययंदिनकरोधिपतिर्ग्रहाणां॥त्वेनभूमिवल
येधिपतिर्नराणांतस्मिन्पुनर्भवतुकर्मणितेप्रयत्नः १२ इत्युच्ये॥अथायांतंवेदानिनमालोक्याहसः॥पोताधिरूढोभुवनांबु
राशौसमस्तभागेकनिरस्तचेता॥अस्मान्परित्रातुमयंपुरस्तात्काषायवासाःसमुपैतिदंडी १३ आगत्यचसः॥यस्मिंस्त्रेता

स

क्यमेतन्महसिदिनपतेर्वारिवद्भामानंत्वंचाहंवाचमिथं व्यवहरतियदज्ञानतःसर्वम्॥विज्ञानानंदरूपंविमलमविदितंसर्वगाम्यद्वितीयंनित्यं
चापेत्तमायांकलयतुसहसातद्भवान्स्वत्वरूपे १४ इत्युच्ये॥अथायांतोसारव्यपानंजलवेतारौवीक्ष्याहसः॥इमावुभावन्नरकायमांसलो
वधोतानेवविधिशुद्धतांगतौ॥समानभावोसितानिर्मलक्षणेसमागतौधामनिधिसुयोगिनौ १५ आगत्यचतौ॥पद्मपत्रांबुनिर्लेपपुरुष
स्यातुकारिणी॥प्रकृतिस्तेमहत्तत्वंसंवर्धयतुसर्वदा॥१६ धूमन्याफणिनिभायांशिवमुपगतायांयआनंदभरः॥भवतिसएवसत
तंसमनुभूयतांभवतापरः १७ इत्युच्यतुः अथायांतंयोरारणिकंवीक्ष्याहसः॥प्रवाचकोसोप्रवरःप्रवक्ताजिह्वायसेसर्पिकथाप्रवाहः॥
प्रशांतचेताधृतशुद्धवासाःसमागतःसंततधर्मकर्मा १८ आगत्यचसः॥वेदायेनसमुत्पन्नावसुमतीपृष्ठेधृताप्युद्धतादैत्येशोनरवरे
र्हतःफणिपतेर्लोकंबलिःप्रापितः॥क्ष्माक्षत्राजगतीदशास्यरहितामाताकृतारोहिणीहिंसादोषवतीधराप्ययवनापायात्सनाराय
णः १९ अथच ईशःसएकादशाधाविभक्तोदुर्गसहस्राकृतिसंविभक्ता॥पयोनिधेरुद्रतरत्नपूरसमानिरत्नानितुवातनोतु २०
इत्युच्ये अथायांतंज्योतिर्विदमालोक्याहसः॥ज्योतिर्विदेवविदितास्थितकालतत्त्वःसत्त्वानुकंपनकृतेकृतहरदृष्टिः॥जानननेक
विधभूतमविष्यदादि सर्वज्ञकल्पपरिकल्पितधीरुपैति २१ आगत्यचसःसूरःशरपदंरुचिंहिमरुचिःसन्मंगलंमंगलोबोधंबो
धनआतनोतुललितावाचश्चवाचस्पातिः॥काव्यःकाव्यकलाकलापनिरतिमंदोद्विषन्मंदतादुर्वृत्तेषुतमस्तमोजयकरीकेतुश्चकेतुश्रियं॥

यविधिप्रोदुदबुद्धिश्चोभद्वार्यशतावधानइतियोगोडोड्वोभक्तविः ॥ विद्वन्मोदतरंगिणीननुचिरंजीवेनतज्जन्मनाशास्त्रेयारचिता
 द्वितीयपदवीतस्यास्तरंगोगतः ॥ ३५ ॥ ६२ ॥ ॥ इतीश्वीचिरंजीवमहायुक्तविद्वन्मोदतरंगिण्याद्वितीयस्तरंगः २ ७ ७
 ३ अथतार्किकः सादोषं ॥ कथमहोकिं ज्ञेयं सभवान्स्वमतपरिक्वर्त्तनेव ॥ पश्य ॥ अभाषयन्नेवनिजोक्तदोषानन्योक्तिमुक्तातरलीकरोषि ॥ म
 असुंदराक्षोयमितिब्रुवाणकाणोहिहास्यास्पदतामुपैति ॥ अथचार्वाकः ॥ स्वगतं ॥ आः युक्तिधारावर्षिणामस्माकपुरतः प्रचंडसमी
 रणइवायमुपस्थितः ॥ इतिचिंतयन्नेथाह ॥ आकर्ण्यतावन्मतमस्माकं ॥ तथा ॥ अन्यवादोमाध्यमिकानां ॥ क्षणिकज्ञानवादोयोगाचा वि
 राणां ॥ ज्ञानाकारानुमेयक्षणिकवाद्यार्थवादः सौत्रांतिकानां ॥ क्षणिकवाद्यादिवैनाशिकानां ॥ देहात्मवादः श्वार्वाकानां ॥ देहातिरिक्तदे धवा
 हपरिमाणवादोदिगंबराणां ॥ एवंषट्प्रस्थानानि ॥ तेषामयंसिधांतः ॥ नस्वर्गेनैवजन्मान्यदपिननरकोनायधर्मो न धर्मः कर्तानैवा
 स्यकाश्चित्प्रभवतिजगतोनैवमर्तो न हेता ॥ प्रत्यक्षानान्यमानं न स कलकलभुकदेहभिन्नोस्ति काश्चिन्मिथ्याभूते समस्तेषु नुभवतिज
 नः सर्वमेताहिमोहात् २ किंच ॥ अहिंसापरमोधर्मः पापमात्मप्रपीडनं ॥ अपराधीनतामुक्तिः स्वर्गोभिलषिताशनं २ स्वदारप ५
 रदारेषु येथेष्टं विहरेत्सदा ॥ गुरुशिष्यप्रणालीचत्यजेत्सहितमाचरन् ४ तार्किकः ॥ सापहाससाधुरेसाधुयदिप्रत्यक्षानान्यमानं

नहि ॥ भवादृशोद्वेगविदेशमागते चरंतुवैधव्यविधानमंगना ॥ अदर्शनेनैवयतः शरीरिणां विदेशयातस्यमृतेऽनुत्पत्त्या ५ चार्वाकः
 अहोमृतस्यनपुनर्दर्शनमितिनिश्चयः ॥ शरीरादिनाशस्यस्वयमेवसाक्षात्कृतत्वात् ॥ विदेशंगतस्यतुपुनर्दर्शनसंभावनास्तीति न
 साम्यं ॥ तार्किकः ॥ भवत्वेवंपरंतुविदेशंगतस्यमृतेसंभावनाकथमर्तनैवभवति ॥ चार्वाकः ॥ पत्रादिद्वाराधिगतवार्तानांकथमर्तः ॥
 तार्किकः ॥ आगतमेवतर्त्यनुमपिप्रमाणयत्तदीयलियादिनाजीवितस्यानुमानेननार्तिभवतीति ॥ एवंशब्दस्याप्यप्रामाण्येनआप्तवा
 क्यदोविश्वासाभावान्निखिलप्रवृत्तिनिरोधस्यात् ॥ स्याच्चमवादृशांमूकतैवश्रेयसीतिशब्दोपिप्रमाणत्विनस्वीकार्येवश्रीमद्भिः ॥
 चार्वाकः ससोभं ॥ भवतुनामानुमानशब्दयोरपिप्रामाण्यं ॥ तथापिकथंभवतामीश्वरादिसिद्धिः ॥ तार्किकः ॥ कार्यद्वैरनुमीयतेस
 भगवान् कार्यवस्तुष्ट्यादिकं नास्तेचेदयमीश्वरः कथमहोसृष्ट्यादिकंजायते ॥ चार्वाकः ॥ कास्तेष्टोपरिवेदनायादिपुनः पित्रोरपत्यो
 ड्वयः कुंभाद्याः प्रभवतिसंततममीतत्तत्कुलात्तादितः ॥ तार्किकः ॥ सत्यं सत्यं ॥ कर्तारोपितरोक्तस्यकलशादीनांकुलात्तादयः
 कर्तारोहियथातथास्तिकतमः कर्तावनेशाखिनां ॥ चार्वाकः ॥ जायंतेस्वतरवतेस्वलुयथास्वेदोड्वयः प्राणिनः ॥ तार्किकः ॥
 स्यादित्येतद्वेदितैवपितरोपुत्रः स्वतो जायते ॥ ७ चार्वाकः ॥ केषांविदेहिनामयंस्वभावोयत्स्वपुरुषसंसर्गादेवोत्पत्तिर्य

भामानुषपशुपश्यादीनां ॥ केषांचित्सुनर्वनैवशुक्रशोणितसंनिपातेनस्वेदादिनायथामशकादीनां ॥ केषांचित्सुनःशुक्रशोणित
संनिपातेनतद्वातिरेकेणचयथावृश्चिकादीनां ॥ केषांचित्सुनर्वाजभूमिजलविशेषसंसर्गेणैवयथातरुगुल्मलतासस्यादीनां ॥
तथाहि ॥ काननवासिनामपितेषांयदुत्थापतितामितबीजवारिद्वारिस्थितिसंसर्गादवाधेवोत्पत्तिरितिस्वभावएवविलक्ष
णानेककार्योत्पत्तौकारणं ॥ तार्किकः ॥ सत्यंस्वभावएवायं ॥ परंतु ॥ समाधिकः कोलिमहीमहीरुहांप्रसेचनार्थंघटकोयथांबु
नः ॥ तथास्तिर्कोरण्यकृतेपयोमुचामचेतनानांघटकः सचेतनः ८ किंच ॥ असौस्वभावः स्वस्वरूपः कश्चिदपरोवा ॥ स्वपद
वाच्येपिदेहस्तदन्यावा ॥ नद्यः तत्राद्यमादायस्वस्यैवस्वंप्रतिकारणत्वप्रसंगात् ॥ नांत्योद्वितीयमादायभवन्मतेदेहभिन्नाभावा
त् ॥ यदिदेहभिन्नोपिकश्चिद्विलक्षणः सकलकार्यकारीस्वीक्रियतेतर्हि स एवास्माकमीश्वरः ॥ अतएव न द्वितीयोपिपक्षः ॥
यद्यप्यपिदेहव्यतिरिक्तमाखिलविलक्षणकार्यकारिणमीश्वरमेवब्रूमः ॥ चार्वाकः ॥ इयानेवावयोर्मतविभेदः ॥ यद्रवानीश्वर
मेकेनित्यं देहादिव्यतिरिक्तं विलक्षणाखिलकार्यकारिणं ब्रवीति ॥ अहंपुनर्लक्षणसकलकार्यकर्तृन् अनित्यान् देहादिव्यतिरि
क्ताननंतानंगीकरोमि ॥ तार्किकः सहासं ॥ धन्याभवंतोयदनंतकर्तृननंतकार्यप्रतिकीर्तयन्ति ॥ वयंवदामः खलुसर्वकार्यकर्तारि

वि

कासौकुतआगतइतिप्रकटंजगदुः अथचार्वाकः आः पापोहंसवंतः पुनः पुण्यशीलाः येनिरर्थकंघ्नन्तिपश्यन् ॥ मीमांसकः सादोपं
स्वर्गीगतिः कतुहलस्यपशोश्चतस्यतप्यन्तिदेवतगणाः परिवारवर्गेः ॥ स्वस्यापिवाञ्छितफलानिभवन्तिनृनंपापायकिंभवतिताद्विधिजातुहि
सा ३१ चार्वाकः आः व्यामोहः स्वर्गः कुत्रचकुत्रदेवतगणः कुत्राथजन्मांतरं ॥ मीमांसकः ॥ हेहोवेदपुराणमध्यविलसद्भूतानि किं नि
दसि ॥ चार्वाकः ॥ प्रामाण्याकिमुयातिवंचककृतावेदाः पुराणादयोयेचांतीद्वियसर्ववस्तुकथयावंचेति सर्वजगत् ३२ मीमांसकः ॥ कथम
होविनैवकर्मस्वरवदुःखादिभागीपुरुषः ॥ चार्वाकः ॥ अहो कुत्रकर्मकेनदृष्टंकदाकेनवोपार्जितं जन्मांतरेकृतमितिचेत्तेदेवनास्तिप्रमा
णाभावाल्लुक्स्वरवदुःखादिकंपुनः प्रवाहधर्मतयाशरीरिणांअनियतं वस्तुतो जगदेतदसदितिसर्वमिदंभ्रमएव इत्याकर्ण्यसचकिते
तृष्णीभूतेमीमांसके वेदांतीप्राह अहोजगदेतन्निष्ठेति सत्यमुक्तं श्रीमद्भिः परंत्वेकं ब्रह्म सत्यभूतमास्ति यस्मिन्नेतन्मृषाभूतमपि सत्यत
याप्रतिभाति चार्वाकः साधुसाधुकिंचिन्मममृतं प्रविष्टोसि परंतुकीदृक्तदुःखभवतां वेदांती क्रियाहीनमनाकारं निर्गुणं सर्वगं महः
तद्ब्रह्मपरमानंदमवाप्नुनसगोचरं ३३ चार्वाकः ॥ जगन्मृषेवेतिभवन्मतेचेत्किंकल्पतेब्रह्मनिरर्थकं तत् आकाररूपेणनगतक्रिये
णकर्तृमेतेनकिमास्ति लोके ३४ इत्याकर्ण्यसचकितेवेदांतीनिसास्मितं सर्वतार्किकमुरयमवलोकयन्तिस्म हेताहेतमतादिनिर्ण

७

श्री

प

रमेश्वरः प्रभुनयासर्गस्थितिध्वंसकृन्नित्योनित्यमतिर्गतस्तनुभृतांकुर्यान्नगमंगलं ॥ जेतारो वयमद्यनास्तिककुलप्रध्वंसनादृषिणा
जीर्यामः सहसा परानपि पराभूतांस्तदीये लया ॥ १४ ॥ हेताद्वैतमतादिनिर्णयविधिप्रोदुब्धबुद्धिश्रुतो महाचार्यशतावधानद
नियोगोडोद्भवो भूतकविः ॥ विद्वन्मोदतरंगिणीननुचिरं जीवेन तज्जन्मना शास्त्रेयारचिता तृतीयपदवीतस्यास्तरंगो गतः ॥ १५ ॥
॥ १६ ॥ इति चिरं जीवन्महाचार्यकृतविद्वन्मोदतरंगिण्यां तृतीयस्तरंगः ॥ ॥ अथ प्रभुणादिष्टो वैशेषिकमतास्कां दीने
यायिकः स्वमतमाह ॥ इव्यंगुणः कर्मततः परस्ताज्जातिविशेषः समवायनामा ॥ भावाः षडेते कथिताः प्रादार्थाः सप्ताथ्येते
स्युरभावयोगात् १ महीजलधाममरु नभांसिकालोदिगात्माथ मनो न वैव ॥ इव्याणियुक्त्या कथितानि तानि नित्यान्यनित्यान्यपि
भेदपूर्वं २ अथोचतुर्विंशतिसंख्ययोक्ता गुणा अमी च परसोचगंधः ॥ स्पर्शोश्च संख्या परिमाणनामा पृथक् संयोगविभागसं
ज्ञाः ३ परत्वापरत्वेयुरुत्तमवत्वेततः स्नेहसंस्कारधर्मा अधर्माः ॥ अथोशब्दबुद्धीसुखं दुःखमिच्छा तथा द्वेषयत्नाभिधानावपी
ति ४ कर्माचोत्क्षेपनामधेयावशेषणा कुचनसंज्ञा कानि ॥ प्रसारणारव्यं गमनाभिधंचपंचैव गत्याभ्रमणादित्यामः ५ पराप
सारव्यं समवायभेदं द्विधेव सामान्यमिदं तु नित्यम् ॥ नित्याविशेषाः बहुवोथानित्य एकः प्रदिष्टः समवाय एषः ६ ८० नमस्त्वदंताः

णि २

गो
प

परमाणुरूपाः नित्या अनित्या ह्यणुकादि रूपाः ॥ पंचापि नित्या गगनादयो मीमनोष्यैषां विभवः परेतु ७ कार्यात्मकास्ते त्रिविधाधरा
द्यादेहेन्द्रियैस्ताद्विषयप्रभेदात् ॥ भुवः शरीरं स्थितिलोकवर्ति स्याद्यो निजापो निजभेदभिन्नं ८ द्विधा भवत्येव जरायुजाडजप्रभेदमासा
द्यसदैवयोनिजं ॥ नृणां पशूनां च वपुर्जरायुजंतदंडं पन्नगमीनपक्षिणां ९ अयोनिजाः पुण्यविशेषभाजो महर्षयः पातकिनोपि कीटाः ॥
तदिन्द्रियं घ्राणं मथो मृदश्म महीरुहाद्याविषयाः प्रदिष्टाः १० शरीरतानास्ति महीरुहेषु जीवाश्रयत्वेपि विना स्थितांसेः ॥ चेन्न न्यते के
वलजीवयोगाच्छरीरतास्ता तदयोनिजेषु ११ अयोनिजं वारिमहो मरुद्रुधिरांशसंगव्यवहारसाधनं ॥ न पुण्यपापात्मककार्यकारणं
पुराकृतैः केवलभोगभाजनं १२ वपुर्जलीयं वरुं कसि स्थितं तदिन्द्रियं स्यादसनाभिधानकं ॥ न दीनदं भोधिहिमादिभेदतो विलक्ष
णास्तदिन्द्रियास्त्वेकशः १३ आदिलोके महसः शरीरं तदिन्द्रियं च क्षुरिति प्रसिद्धं ॥ चतुर्विधस्तद्विषयश्च भोमदिव्योदरीयाकरजप्रभे
दात् १४ वायोः पुरे वायुमयं शरीरं त्वगिन्द्रियं सर्वशरीरवर्ति ॥ कं पादिलिंगो विषयः स्वनेकः प्राणा द्वयं चापरभेदमिदं १५ १०
यो मेदमेकं विभु इत्यवृत्तिनिष्पत्तिरस्माच्छ्रवणोदयस्य ॥ एकोपि कालो यमुपाधिभेदान्नानाक्षणादिव्यवहारहेतुः १६ एकापि

त्य ३

वि० मो० गी०

८

दिक्कृतदुपाधिमेदाद्याद्यादिसंज्ञां लभते विभिन्नाः ॥ आत्मापि जीवेश्वरभेदमाप्नोति धादिभौ नैक इहास्य एकः १७ मनोपि नानाप्र
तिजीवमेतत् सरवादिकग्राहकमंतरिंद्रियं ॥ अमुचयोगाद्दहिरिंद्रियाण्यपि नयंतिसद्यो विषयां निजानिजान् १८ ॥ चतुर्दशस्माज्ज
लदेहिनां गुणामहस्यैकादशमारुतेन व ॥ उदीरिताश्चाष्टमेहशचेतसोः षडंबरे कालादिशोक्तपंचते ॥ १९ ॥ रूपाद्याः काथितास्त्रयोदश
गुणाः संस्कार्युक्ताभुविस्नेहाद्याश्चतएव वारिणिपुनर्गंधोनिताः कीर्तिताः ॥ गंधस्नेहरसोनिता गुरुतमाहीनाश्च ते ते जसिस्पर्शो विगद्यु
तो न भस्वतितथा सप्तापि संख्यादयः ॥ २० ॥ संख्याद्याः पंचशब्देन भसि परममी पंचदिक्कालयोः स्फूर्जिते पंचबुद्धिप्रभृतिषडपि ते
भावनाधर्मधर्माः ॥ ईशाने बुद्धिरिच्छा कृतिरपि काथिताः पंच संख्यादयस्ते संख्याद्याः सप्तवेगो मनसि निगदिताः शास्त्रविद्भिः कि
लामी ॥ २१ ॥ रूपाणि षडस्युः सितपीतरक्तश्यामानि नीलं हरितं तथेति ॥ रसाः षडेवं मधुराम्लतिक्तक्षाराः कषायः कटुकोपित
इत् ॥ २२ ॥ ससौरभासौरभभेदमाप्तो गंधोपि सद्भिर्द्विविधः प्रदिष्टः ॥ शीतस्तथोष्णः परतोऽप्यनुष्णः शीतो भवेत्स्पर्श इति त्रिधा सो
२३ अथैकप्रभृत्या परार्धे च संख्याप्रतिव्याक्तिभिर्नास्ति हे कल संज्ञा ॥ इतो न्याः समस्ता दद्यादीन्यदार्थानि भिव्याप्य संतीति विद्वदि

योः

मेकं परमेशमेव १ इत्यनयोर्मते श्रेयस्त्वपर्यालोचनं सलोचनैर्भवद्भिरेव करणीयं ॥ चार्वाकः संकुचितमुखाः ॥ भवतुवालाघवादेक एव क
र्ता परमस्य सत्तायां किं मानं ॥ तार्किकः ॥ यद्यसावनित्यः ॥ तर्हि वास्तव्योत्पादको नाशको वा ॥ अस्ति चेत्तत्कश्चित्तादृशोपेकस्तर्हितस्या
पि अनित्यत्वे अनवरता प्रसंगः ॥ नित्यत्वे तु स एवास्माकमीश्वरः ॥ इति सक्षोभं लूणी भूते चार्वाके पुनराह ॥ विना धर्माधिर्मैरचयति कथं
वास भगवान् इहानंदं शैरुपाचितमहो जीवमखिलं ॥ जगत्त्रयः सृष्टिं किमपि समदृष्ट्यारचयतो नरागो न द्वेषः क्वचिदपि जने तस्य
जगति १० एवं यादिसर्गनरकादिकं नास्ति तदा भवतु पिकुलं चैत्य वंदनादो प्रवृत्तो हिंसातो विभेति ॥ नहि विना भयाभिछाषो निवृ
त्तिप्रवृत्ती जायेते ॥ तत्फलमपि नैहिकमननुभूयमानत्वात् ॥ तस्मात्पारलौकिकमेव स्वर्गनरकादि रूपं ॥ फलजनकावपि धर्माधर्मो नैह
जै न्येव कृतौ जन्मत एव फलो दयात् ॥ तस्मादस्यैव जन्मांतरं ॥ धर्माधर्मो पुनः प्रतिपादयंतीश्वरेश्रुति तदनुयायि मुनिप्रणीतस्मृति
पुराणादय इति ॥ वेदविहितैहिकफलकारि र्यभिर्चां दि रूपकर्मभिर्जायमानवृष्टिशस्त्रे दनादिरूपफलेः पारलौकिकफल
कर्मणोपि साफल्यमनुमीयते ॥ एवं तदभिहितग्रहणाय हो दयादिदर्शनात्तद्वर्तिताखिलवस्तुनः प्रामाण्यं सिध्यतीति ॥ बौद्धेषु
नः श्रद्धाविहीन बुद्धावा विस्मते विस्मृत बुद्धशास्त्रे ॥ सोल्लासहासेषु सभाश्रितेषु भूयः सविद्वान् विजयी जगाद ॥ ११ सिद्धो यप

अ

रा

व

रुत

विद्व० रंगिणी

६

योः ३४ वेगोभूजलधामवायुमनसां पृथ्यां स्थितिस्थापको जीवानां हेमिभावनासमभिधः संस्कारउक्तो बुधैः ॥ पृथ्वीवारिमहः समीरम
नसामुत्क्षेपणाद्याः क्रियाज्ञेयाः संभवतो यथायथमिमानान्यत्र तासां स्थितिः ३५ सत्तापुनर्द्वयगुणा क्रियास्था पराख्यसामान्यतया
पदिष्टा ॥ इत्यत्र भूत्वाद्यपराभिधानमथान्यसामान्यमुदाहरंति ३६ इत्येषु नित्येष्ववसानसंख्यानित्या विशेषा अतिभेदकाः स्युः ॥ संवे
धनूपोवयवादि कानां नित्योयमेकः समवायनामा ३७ अन्योन्याभावसंसर्गाभावभेदाद्विधामृतः ॥ अभावोप्यथ तत्राद्योभेदरूपः प्र
कीर्तितः ३८ अंत्योप्यभावभेदोयं त्रिविधः परिकीर्तितः ॥ अत्यंताभावकध्वंसप्रागभावविभेदतः ३९ अथ सृष्टिसंहारप्रक्रिया ॥ १११४
पराहृत्याहृत्याजगतिपरिखिनांस्तनुमृतः ह्यपासिंधुर्विश्रामयितुमयमीशः स्तनुमृतमीशः प्रयतते ॥ तत्तल्लोनेत्राग्निः सकलभुवनं दैव
वतगणैः समेतं संहृत्य स्वयमपि लयं याति सहसा ४० अदृष्टस्पृष्टोपि प्रसरति सुषुप्ताविवरतदा समस्तोजीवात्मा कलयति नदुःखं न
च सुखं ॥ क्रमाज्जन्यद्वये गतवति विनाशं पुनरिमाश्चिरं वेदेति प्रचलत्परमाणुप्रतितयः ४१ यावदायुर्मानं ब्रह्मणस्तावत्प्र
लयमानमपि ॥ समुद्रुद्धे दृष्टे पुनरपि सिसृक्षामुपगता महेशो भूयांसं सृजति प्रवमानं प्रथमतः ॥ पयः पृथ्वीतेजः क्रमत इह

३ निष्कामधर्माचरणादधर्मद्वेषाच्चिरेण श्रवणादिजेन ॥ तत्त्वार्थबोधेन जनस्य मुक्तिरात्यंतिकी दुःखनिवृत्तिरेति ॥ ४४ ॥ ३

संसृज्यन्तरसारवर्णप्रज्ञां उदयति समंसर्वभुवनैः ४२ अथ हिरण्यगर्भमुत्पाद्य प्रजासर्गे निबुद्धे ॥ ततः सोपि ॥ निजात्मानं तत्तदु
पगणपरिष्करणं चिरं विदित्वा नाथात्मा प्रथितपरमाणादिघटनैः ॥ प्रजासृष्टिं ब्रह्मा तदनुकुरुते ॥ दृष्टवशात्तत्तुर्वेदानुव्रूते जगदधि
पतिः सर्वविदसौ ॥ ४३ ॥ इच्छरेच्छानियम्येन दिक्कालसहकारिणा ॥ स्वस्वाहृष्टेन सर्वेपि फलभाजः शरीरिणः ४४ स्रष्टा सृष्टि
विधानतोस्य भरणाद्विश्वस्य विश्वं भरः संहारक्रियया हरः स सकलं कर्मानुभूयैः फलेः ॥ आर्या नार्य समस्त कार्यकरणे संप्रेरयं
नित्यशः सर्वेषां वितनोतु मंगलधुनी तुंगोत्तरंगावलिं ४५ ॥ १११९ ॥ द्वैताद्वैतमतादिनिर्णयविधिप्रोद्धुधबुधिश्रुतोभ
द्वाचार्यशतावधान इति यागोडोद्भवो भूक्तविः ॥ विद्वन्मोदतरंगिणी ननु चिरं जीवेन तज्जन्मना शास्त्रेयारचिता तुरीयप
दवीति स्यात्तरंगोगतः ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ इति श्रीचिरंजीव महाचार्य कृत विद्वन्मोदतरंगिण्यां चतुर्थस्तरंगः ५०
अथ प्रभुणा दिष्टो मीमांसकः स्वमतमाह ॥ देवो न कश्चिद्भुवनस्य कर्ता धर्ता न हर्तापि च कश्चिदास्ते ॥ कर्मानुरूपानि शुभा
शुभानि प्राप्नोति सर्वोपि जनः फलानि १ वेदस्य कर्तानच कश्चिदास्ते नित्या हि शङ्करचरनास्य नित्या ॥ प्रामाण्यमस्मिन्

तएव सिद्धमनादिसिद्धे परतः कथं तत् ॥ २ आद्यं न शून्येन जन्मवाहे क्रियाभवेत्कर्मतएव सर्वा ॥ कर्मापि पुंसां भवति क्रियातो बीजं
 कुर्यात्तया न दोषः ॥ ३ यागादिकार्याहुनि भागभोजो मंत्रात्मका देवगणानिरुक्ताः ॥ ब्रह्मादयः कर्मवशेन भोगं कुर्वन्ति सर्वे
 पिचराचरस्य ॥ ४ ॥ इत्युदीर्य परितो वलोकयति मीमांसके ॥ तार्किकः ॥ अनास्तिकोपि श्रुतिबोधितार्थे प्रमाणतामेत्याविराजमाने
 ईशस्य कर्तृत्वमनादिसिद्धमाश्चर्यमाश्चर्यमपाकरोति ॥ १२७ ५ दृश्यान् दृश्यान् विहेतुपूर्वबोध्यान्यबोध्यानि च तानि तानि
 ईशस्य रूपानि निरूपयन् कर्तृत्वमावेदयतीह वेदः ६ मीमांसकः सभयं ॥ प्रमाण्यमेकं विधिवाक्यतां तु गतस्य वेदस्य वयं
 वदामः ॥ ईशस्वरूपस्य निवेदकोऽयं वेदो न मानं सयतोर्थवादः ७ तार्किकः सस्मितं ॥ जाने भवानेव जनापवादादपेक्षजं
 जगती विजेता ॥ अमूलमेव स्फुटमाह वेदं यदंशतो मानमथाप्यमानं ८ मीमांसकः ॥ ईशे जगत्कर्तृरिभर्तरीह प्रदातरीत्यं
 सदसत्फलानां ॥ स्वच्छंदमानंदपरंपरायै किं धर्मकर्मादरतो नराणां ९ तार्किकः ॥ आध्यामोहः ॥ अहो यथा ते वमहीमहे
 इः सेवानुपस्य फलस्य दाता ॥ तथा जनानां जदीश्वरोपि कर्मनुरूपस्य फलस्य दाता ॥ १० इत्येवं जगत्कर्तुः श्रुतिकर्तृत्वं १०
 मपि यद्वा नपाकरोति दृष्ट्युक्तं ॥ तथा च ॥ भवस्य बिलयस्य च प्रतिपदं प्रतीत्युद्भवात्कथं भवतु नित्यता कथयते पुनश्च ॥ मीमांसकः ॥

रुक्तं ॥ २४ ॥ परिमितिः कथिताप रमाणुता प्रभृतिचातिमहत्त्वमितामिता ॥ पृथगिति व्यवहारनिबन्धनं प्रतिपदार्थविभिन्नपृथक्त्वं २५
 संयोगद्वयोवयवातिरिक्तद्वयसंमिलनप्रतीतिः ॥ तथैव संयोगविरोधिभूतः क्रियैकजन्मा कथितो विभागः ॥ २६ परत्वं तथैवापरत्वं
 यदिष्टं द्विधा कालिकं देशिकं चेति सेदात् ॥ भवेत्कालिकं ज्येष्ठकेषां कनिष्ठे द्वितीयं विहरस्थिते संनिधिस्थे २७ गुरुत्वं पाते कहेतुर्द्वयत्वं नि
 निमित्तोत्थसां सिद्धिकत्वप्रभिन्नं ॥ इदं स्निग्धमेतत्प्रतीतिर्निदानमतः स्नेहसंज्ञेयुणः शास्त्रविद्धिः २८ त्रिधा सौगुणः स्यात्तु संस्कार
 रनाभास्तिष्ठति स्थापको भावनावेगसंज्ञः ॥ सुखे धर्म एवैष दुःखे धर्मो निदानं समासाददृष्टद्वयारव्या २९ शब्दो द्विधा स्यादध्वनिवर्ण
 भेदादुच्यते पदार्थग्रहणे समर्था ॥ सापि द्विधा स्मृत्यनुपपत्तिभेदात् स्मृतिस्तत्संस्कारमवोपदिष्टा ३० प्रत्यक्षमानं परतो नुमानोपमान
 राहा इति भेदमाप्ता ॥ चतुर्विधैवं कथितानुभूतिर्युक्ताधिकत्वं विनिवार्य युक्त्या ३१ भ्रमप्रमासंशयनिश्चयारव्या भेदात् भ्रमो रज्जु
 सर्पबुधिः ॥ स्थाणुः पुमान्येति च संशयः स्यात्तद्व्ययैवान्यविधौ निरुक्तो ३२ काम्यं स्वरुदः स्वमकाम्यमुक्तामिच्छासुरेव स्यात्स्वरु
 साधने वा ॥ द्वेषस्तु दुःखे जनके स्य तद्वद्वेषप्रयत्नो जनकक्रियायाः ३३ भूः षड्परसांबुशुक्लमधुरभास्वत्सिताभं महो नुष्णशीतगु
 णोऽक्षितिर्मरुदयो शीतस्तथोष्णमहः ॥ कालाकाशादिगात्मनां परमह्मनां परेषां परतो यस्य द्रवता स्वभावविहितानेमित्तिकीचान्य

विद्वन्मोदतरं.

११

मोक्षपदवीमभावाद्भोक्तृणां कथमपि भवो नैव भविता ॥ १४ ॥ १३६ ॥ यच्चोक्तं मंत्रात्मका एव देवा यागादाहुर्बोत्यादिभागभाजो नत्वा कृति
विशेषशालिन इति तदर्थं युक्तं ॥ संभवति श्रुतिस्मृतिपुराणादिप्रामाण्ये ॥ मीमांसकः ॥ ब्रह्मणे स्वाहेत्यादि मंत्रेण दीयमानाहुतिर्य
दि ब्रह्मैवादिगच्छेत् ॥ तर्हि यजमाने ब्रह्मणि तादृशाहुतिः प्राप्नोति ॥ तार्किकः ॥ ब्रह्मास्वयमेव ॥ यथा स्वदत्तप्राणाहुतिपुरुषः स्वय
मेवोपभुङ्क्ते ॥ ततस्तथाति च ॥ तथैव होमीयविधिवशाद्ब्रह्मणा स्वाहेत्येतेन दत्ताप्याहुतिः स्वतृप्तिद्वारा फलजनिकेतिकानुपपत्तिर्य
तो भवान् मंत्रैराराध्यं देवमपाकुर्वन्त द्वो धकनिगमादिप्रामाण्यवरवन्दने चार्वाकतामंगीकरोति ॥ इत्याकर्ण्य वेपमाना धरे मीमांसके
सति ॥ वेदांती ॥ किमहो मिथ्याभूते जगति यागाद्याहुतिभागनिर्णायककोलाहले ॥ तार्किकः सादोषं ॥ वयं रघुयुक्तिशरधाराव
र्षिणो निराकृतास्त्रिभुवनिपक्षिणः ॥ तदिमां जगतीमति लथ्यतमां मयि जीवतिकः कुरुताद नृतां ॥ विपिनान्यविगाहतिकेसरि
णि द्विरहः कुरुते न तदा कुलतां ॥ १५ ॥ वेदांती सस्मितं सत्यं सत्यं ॥ मिथ्या प्रपञ्चानपदार्थसार्थानादाय तद्युक्तिशराकिरः ॥
ब्रह्मास्त्रमेकं शरणीकृतस्य कथं मम स्यादपि निर्मवद्भ्यः ॥ १६ ॥ तार्किकः ॥ कीदृशं तद्ब्रह्म स्रष्टरणीकरोति भवान् ॥ वेदांती ॥ श
रीरस्यैतलः करणागतभागस्तमस्रवद्दिधीशो यन्मायाप्रतिफलितभागो हरिरपि ॥ यदा त्वं व्यस्यद्वा विहतिजगती तथ्यसदृशी

द्या

११ ध

अयं स्फुरति सध्वनिः स्फुरति सैव वर्णावली प्रतीतिरिति नित्यं कथयति भ्रमं तत्र च ॥ ११ ॥ तार्किकः सादोषं ॥ अहोतदिदमोषधं पुनरुक्तं
एवालयः स एव शिशिरागमो भवदिति प्रतीतिर्यथा ॥ तथा स्फुरति सध्वनिः स्फुरति सैव वर्णावली प्रतीतिरिति गाहते हतमते सजाती
यतां ॥ १२ ॥ अनित्यपदमागते तदिनिशब्दं देवपुनः श्रुतिः कतिरिति स्थिता कथयसा किमीया भवेत् ॥ प्रणामपदे माप्नुयात् कथम
नीश्वरीयापि चेदतः श्रुतिरियं श्रुता जगति तथ्यमैशी कृतिः ॥ १३ ॥ यच्चोक्तं मंत शून्यो यं जगत्प्रवाह इति दृश्यं ॥ महाप्रल
यस्यैव जगत्प्रवाहस्यातवत्वात् ॥ मीमांसकः ॥ अहो महाप्रलयोत्तरमपि सृष्टिर्जायते एवेति न सोपित दंतः ॥ तार्किकः ॥ सकीदृ
शो महाप्रलयो यदनंतरं पुनः सृष्टि संभावना ॥ तथा हि ॥ त्रिविधप्रलयः ॥ दैनंदिनप्रलयः ॥ खंडप्रलयः ॥ महाप्रलयश्चेति ॥
तत्र ब्रह्मणो रात्रौ पृथिव्या द्यधो लोकानां जलप्लावनेन दैनंदिनप्रलयः ॥ ब्रह्मणो पवर्गसति जन्यद्वयानधिकरणं कालः खं
डप्रलयः ॥ एतदुत्तरं च पुनः सृष्टिरस्त्येव ॥ क्रमात्सर्वेषु जीवेषु सुक्तेषु भोक्तुं भावात्तत्रान्यमात्रानधिकरणं कालो महाप्रलयोऽप्ये
भविष्यति ॥ तदनंतरं च न कदाचिदपि पुनः सृष्टिरिति स एव जगत्प्रवाहस्यातः ॥ मीमांसकः ॥ किमीदृशो महाप्रलये मानं ॥
तार्किकः ॥ विमुक्ता भोक्तारः पुनरपि न सांसारिक फलं न वा जीवात्मानौ न वनवतयोऽप्यद्यपरे ॥ क्रमादेव प्राप्तेन दृष्टित्वं जने

निराकारं धाम स्युरतिपरितो प्रत्यतदिदं ॥ १७ ॥ अपिच ॥ कामक्रोधभुजांतरालुपतितं लोभोयदंष्ट्रात्रुटस्सर्पागावधिलंबिकासितलुलुब्धा
मोहजिह्वागतं ॥ मायानामनिशाचरी जगदिदं आसीकरोति क्षणात्कामुच्येततनो जगत्पविदितब्रह्मैकरक्षोजनः ॥ १८ ॥ १९ ॥ तदेव ब्रह्म
सर्वेषां स्वतत्पं ॥ परंतु ॥ दृश्यते नरवलुवाससावृतं कंठगंकनकभूषणं यथा ॥ तद्वदेव तमसा हतं न हि स्वस्वरूपमुपगम्यते जनैः ॥ १९ ॥
भूरिशाः शमदमादिसाधनेश्चिन्न एव विलयंगते सति ॥ मेघमुक्त इव शीतदीधितिर्विश्वगामिनि जधामवीक्ष्यते ॥ २० ॥ मादृगुत्तम
चसांतुकाकथासर्वयोगिमनसामगोचरं ॥ शानसौख्यमयमेव मद्भुतं सर्वगं जयति धाम तत्सदा ॥ २१ ॥ स्वप्ने यथा वीक्षितदेह
गेहाजाते प्रबोधे विलयं प्रयाति ॥ स्वप्नानृतं विश्वमिदं सत्यैव दृष्टे स्वरूपे विलयं प्रयाति ॥ २२ ॥ ब्रह्मण्येव समुत्पद्य जगत्तत्रैव विलीयते ॥
बुद्ध्यादवलोयेषु रजतानी वशुक्लिषु ॥ २३ ॥ १४५ ॥ तार्किकः ॥ प्रत्यक्षसिद्धमयेतजगन्मिथ्येति कीर्तयन् ॥ लज्जाभयोभयत्यागान्ना
स्तिकस्य प्रभुर्भवान् ॥ २४ ॥ वेदांती ॥ श्रुतिरेव ब्रह्मणो द्वितीयत्वं प्रतिपादयति ॥ जगन्तो मिथ्यात्वं प्रतिपादयति ॥ तार्किकः ॥ आः व्या
मोहः ॥ तस्याद्वितीयत्वं तु ऐश्वर्यकर्तृत्वादिकमादायाच्च निमित्थात्त्वकथमपि न श्वरत्वादिकमादाय ॥ तथाहि ॥ एको नरेन्द्रः क्षितिपा
लकोयमेको वने रक्षति गाश्च गोपः ॥ एको बुधो ध्यापयतीति बत्स्या दीशो यमयेक इति प्रसिद्धिः ॥ २५ ॥ किंच ॥ य एव वेदो

वि० गिणी ५
१२
त
ब्रह्मनिर्गुणतया निर्द्वन्द्वकर्मण्यपि ॥ नाथश्चरणारविंदयुगलध्यानावधानान्मयानीतामूकपदंबकाद्वयसभामध्यासते
किल ॥ २७ ॥ हेतौ हेतुमतादिनिर्णयविधिप्रोद्धुधुबुद्धिश्रुतोभट्टाचार्यशतावधानश्रितियोगोडोद्भवोभूत्कविः ॥ विद्वन्मोदतरंगि
णीननुचिरंजीविनतज्जन्मनास्त्रेयारचितेहपंचमपदंतस्यास्तरंगोगतः ॥ ७ ॥ २८ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥
॥ श्रीः ॥ श्रीः ॥ इति श्रीचिरंजीवभट्टाचार्यकृतविद्वन्मोदतरंगिण्यां पंचमस्तरंगः ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

राम
१२

धके ॥ २९ ॥ तार्किकः ॥ सामान्यशास्त्रतो नूनं विशेषो बलवान् भवेत् ॥ इति न्यायेन सर्वशास्त्रस्यार्थः प्रवर्तते ॥ ३० ॥ तथा च वैधेतर च
हिंसेया धर्मजनिकेति तादृशश्रुतितात्पर्यं ॥ अथ मीमांसकः सहर्षः ॥ साधुसाधुमवने ह भाषितं सम्यगर्थमाधिगच्छसि ध्रुवः ॥ इ
त्येव जगदे महामुनिर्वेदतत्त्वमधिगत्य जैमिनिः ॥ ३१ ॥ तार्किको मीमांसकमुद्दिश्य ॥ एवं यदेष प्रकृतेः कर्तृत्वं पुरुषस्य ज्ञातृ
त्वं भोक्तृत्वं चाह तदप्युक्तं ॥ कर्ता हं जानामि भोक्ता हं जानामि त्यादिना कर्तृत्वं भोक्तृत्वं ज्ञातृत्वानां सामानाधिकरण्यप्रतीतिः
॥ अतो ज्ञाता भोक्ता च पुरुष एव कर्तेति सिद्धं ॥ अथ सक्षोभे सारव्यविदुषि प्रभुं प्रति ॥ उत्पन्नं क्रियते पूर्वमिति यद्वा यंति मी
मांसका दुर्लभं भ्रमयत्येव जगदतो मायेति वेदांतिनः ॥ सर्वेषामपि मूलकारणतया सारव्याः प्रकृत्या कृतं तत्तदष्टमवारिनां
सुरवमयी धारामपारां दिशेत् ॥ ३२ ॥ हेताद्वैतमतादिनिर्णयविधिप्रोद्धुधुधि श्रुतो भट्टाचार्यशतावधान इति योगोऽदो
यो भूत्वा विः ॥ विद्वन्मोदतरंगिणी ननु चिरं जीवेन तज्जन्मना शास्त्रेयारचिते हृषष्टपदवीतस्यास्तरंगोगतः ॥ ३३ ॥ १४
॥ श्रीः ॥ ॥ इती श्रीचिरंजीव भट्टाचार्य कृत विद्वन्मोदतरंगिण्यां षष्ठस्तरंगोगतः ॥ ७ ॥ १८ ॥ श्रीहरी प्रसन्नः ॥

श्रीः ६ ॥ अद्यप्रभुणा दिष्टः सारव्यवित्त्वमतमाह ॥ आद्यातु मूलप्रकृतिः प्रदिष्टा समापरेस्युर्ग्रहदादयोपि ॥ विकारभूताः क्लृप्तोऽशान्ये
तत्त्वं चतुर्विंशतिसंख्यमित्यां ॥ १ ॥ अंभोजपत्रे जलविंदुने वनिर्लेपरूपेण विल्लासहेतोः ॥ प्रकीर्तितं पुरुषेण सार्धं तत्त्वानि पंचाधिक
विंशतिश्च ॥ २ ॥ मूलत्वमेवाविलकारणत्वादव्यक्ततानि द्वियगोचरत्वात् ॥ अनादिताकारणमंतरेण निवेदिता स्याः प्रकृतः
स्वरूपात् ॥ ३ ॥ उदीरिताः सत्त्वरजस्तमांसितत्साम्यरूपप्रकृतेरवस्थाः ॥ भोगस्य मेदात्पुरुषस्य मेदकृतेरतो हि प्रकृतेर्विभेदः
४ ॥ महानहंकार इमावुभौ च तन्मात्रसंज्ञा अपि पंचचान्य ॥ इत्येवमेतैरिह सप्तसंख्यैर्गणाय मुक्तो महादादिनामा ५ ॥ तन्मात्र
संज्ञा अपि तत्र शब्दः स्पर्शश्च त्वपंचरसस्वगंधः ॥ शब्दो यमित्यादिक सर्वलोकसाधारणे कव्यवहारसिद्धाः ६ ॥ जनकजन्यतया
विनिवेदितं बुधजैर्नर्महदादिगणं स्युः ॥ प्रकृतिपूर्वकमेव सनातनं विद्वन्निनामयथार्थतया स्थितं ७ ॥ नमो वायुतेजोजलानि
क्षितिश्चेत्यमी पंचसंख्या महाभूतसंज्ञाः ॥ तथैकादशैर्वेदियाणीति भेदाद्विकाराभिधाः षोडशामीनिरुक्ताः ८ ॥ श्रीब्रह्मवाच
क्षुरथोरसंज्ञा प्राणत्विति ज्ञानकरेण्दियाणि ॥ वाक्पाणिपादाः स्युरुपखपायू कर्मेदियाणीति मनोद्विमावं ९ ॥ ज्ञानाश्रयत्वा

श्रीः ॥ ७ ॥ अथ प्रभुणादिष्टः पातं जलविस्मृतमाह ॥ योगेष्वकाथितो विमुक्तिः दृष्टितद्विनिरोधनं हियत् ॥ तच्च बाह्यविषयां नि
वर्तनाच्चित्तसोत्तराभिवेशनं मतम् १ तत्र चित्तस्य पंचधा वस्त्राः क्षितमूढा विक्षिप्तैकाग्रनिरुद्धभेदान् ॥ तत्र क्षितमुद्रिते नरजोगुणे
नसुरवदुःखादिस्माधनविषयेषु प्रेरितं तच्च सदैव दैत्यानां तत्प्रकृतिकानां च मानुषादीनां ॥ तेषामेताः क्रियाः ॥ दंभाश्रयादुग्रतरसा
रीरकेशाचहंचैहिकभोगहेतोः ॥ रोषाभिलाषाभिमदाभिभूताः परोपतापायं पुश्चरंति ॥ २ ॥ अवाध्यते संपदमुग्रभावाः प्रचंड
दंडैर्वशयंतिलोकान् ॥ निंदंति नित्यं द्विजदेवधर्माननीश्वरं सर्वमिदं वदंतः ॥ ३ ॥ संपन्नमेयं समभूत्परापि संपत्तिरुच्चैरधिका भवि
त्री ॥ हतामेयैतेरिपवः परेपिवत्तान्नियम्या विविधैरुपायैः ॥ ४ ॥ इत्यादिभिर्दूरतरप्रहृतेर्मनोरथानां शतैरनेकैः ॥ कुरपंतिसं
पत्स्वपिशान्तिहीनाः ३ पूरकामाः परितोभ्रमंति ५ दुरात्मनामात्मनि मानभाजां यथायथा संपदुपैति वृत्तिं ॥ तथा तथा मोहमद
हि प्रहृतेः परोपमर्दाय मनः प्रवृत्तिः ६ विदोक्तस्त्रास्तुल्यकदूषातीक्ष्णक्षाराशनादुष्टजनाश्रयाश्च ॥ किंचाभुरम्यैः परिणामदुष्टै
भेगैस्सुरबाह्या विषयेन्द्रियोत्थैः ॥ ७ ॥ मूढमुद्रिते न तमोगुणेन क्रोधादिप्राचुर्याभिरवधिपरोपतापादिस्वपविरुद्धकृत्येषु दुःखै

वि० रंग ६
१५

स्वसाधनविशेषामताः तेषु च निरतः ॥ तच्च ह्यस्याकृत्य मगणयतां रक्षापिशाचानां तत्प्रकृतिकानां च मानुषादीनां ॥ तेषामेताः क्रि
याः ॥ उलूख्यशास्त्रीयविधिं तमः स्नानिपीडयंतः स्वशरीरमात्रं ॥ क्रोधेन हि सैक पराः कदाचित्तपश्चरन्त्येवमनीश्वरज्ञाः ॥ ८ ॥ म
लीमसाश्चाशुचयो नृशंसाः सदान्वतं भाषणमाचरंतः ॥ शापादिभिः कोपकषायसाचारुतपः फलानि क्षपयन्ति ते हि ॥ ९ ॥ आशु
प्रहृष्टा दुर्लभमेव नाशयन्ती मतिक्लेशकरं परिषं ॥ मायंति ते संपदमुग्रभावास्तपः प्राप्तावेन तथापि लब्ध्वा ॥ १० ॥ अधर्मतः संप
दुपैति हृदि मधर्मतः सर्वजनो विनिमो ॥ अधर्मतः सर्वसुखानि च स्युरधर्मतः कः पुरुषार्थ आस्ते ॥ ११ ॥ त एवमित्यादिकया कु
युक्त्या निरर्गलं पापविधौ प्रवृत्ताः ॥ स्त्रीप्राणवित्तादिहृतिं परेषां इच्छन्ति हर्षारते रं द्वियार्थाः ॥ १२ ॥ अधर्मकधर्मधिया प्रवृत्ता
धर्मादधर्मैकधियानिहृताः ॥ साधून् साधून् कथयन्ति मूढबुद्धेरसाधून् अपि साधुवृत्तान् ॥ १३ ॥ अमेध्यको छिष्टविगंधिदग्ध
विश्वाद्यर्थुषिताशनास्ते ॥ सदा कुचैलामलिनस्वभावामालिन्यवद्वृत्तानि निर्घृणाश्चैव ॥ १४ ॥ ते चेंदियार्थेषु तिलोलुपत्वाद
जातलज्जाविषयेष्वतृप्ताः ॥ भ्रमन्ति हाहंत कृतांतकल्याश्चिंताभिरंतः परिशुष्यमाणाः ॥ १५ ॥ विक्षिप्तमुदितेन सबगुणेन

व

स्त्वनुरागेवंतः

१५

वि० रं० पी० १६ तदुणोत्कर्षात्तत्तदुणित्वेन व्यवहार इति बोध्यं ॥ इत्येवमेतस्मिन्त्रोऽवस्थानयोगोपयोगिन्यः ॥ अत्रैव रजस्तमसोरपकर्षात्स्वलोत्कर्षेण च
१६ सत्ते बहिर्दृष्टिनिरोधसति अंतर्दृष्टिनिर्लाभादिकाया वस्था ॥ स संस्काराणां सर्वासां हृत्तीनां प्रविलये सति चित्तस्य निरुद्धा वस्था भव
ति ॥ इमे अवस्थे योगिके वैराग्याभ्यासाभ्यां निष्पाद्येते ॥ तथा हि ॥ नित्यमथथानिमित्तसंभवं कर्म कल्मषविनाशनं च यत् ॥ तत्कृतो
निरिबलकामनामुचः काम्यकर्मसकृत्कृतैश्चपि क्वचित् २४ कुर्वतो विषयदोषभावनां सर्वभोगविरतस्य देहिनः ॥ सर्वबाह्यविषयाद
नार्यतश्चित्तवृत्तिरभितो निवर्तते २५ तदेव वैराग्यजनकं विषयदोषदर्शनमतः केचन विषयदोषाः प्रदर्श्यते ॥ तथा हि ॥ शीति
वालमहदातपादिभिः कुशाएव परितो विजृम्भितः ॥ दृश्यते प्रकट एव देहिनां मत्र कीटपशुपक्षिशशास्विनां २६ भूतल्लेसकलदे
हि दुर्लभं मानवीयमपि जन्म चेद्भवेत् ॥ सावधानमनसानुभूयतां तद्विलासरचनाभिधीयते २७ तत्र मानवजनोद्दरिद्रता
चेद्भवेत्किमपि नैव रोचते ॥ किंकरोमिपरितः क्वयामि वा किं भविष्यति ममेति चिंतया २८ दारतस्तनयतो न्यलोकतो निर्धनः
पुरुष एत्यगर्हणं ॥ पापकर्मनिरतो धनार्जनेन दत्तिस्वजनिमेव केवलं २९ चेद्धनं भवति तर्हि संचये रक्षणे अधिकतया विवर्धने ॥

शान्तिप्राप्त्यर्थं तत्केशसाधनविरतिपूर्वकमानंदसाधनेषु शब्दस्पर्शरसस्पर्शगंधादिविषयेष्वेव निरतं तच्च सदैव देवानां तत्प्रकृतिका
नां च मानुषादीनां ॥ नेषामेताः क्रियाः ॥ सत्त्वाश्रिताः सक्रियविशेषभाजः श्रद्धावशादीश्वरमर्चयंतः ॥ चरंतितेशास्त्रविधानपूर्वत
पांसिदंभादिभिर्बुद्धितानि १६ धर्मेषु वेदेषु ह्यतानुरागाविशेषयोगेषु च बद्धभावाः ॥ दयालवो दीनजनेषु नित्यं चरंतियुष्मा
निविधानपूर्व १७ यथायथा हृदि मुपैतिसंपन्नथा तथालेधिरशीलवतः ॥ सर्वोपकाराय मतिप्रबुद्धा नायमोगाय धनानिते दा
पां १८ बंधूनि नाथा निपिपाळयंतः सदैव हृत्पानभियादयंतः ॥ उत्कीर्णगौत्रे मपि मानयंतो जगंतिकीर्त्या परिपूरयन्ति १९ उः प्रा
पमोगार्थमर्चयंतः परोदयं नूनमविहिषंतः ॥ यथोपपन्नैर्विषयैः स्वकीयैः संतोषमंतर्नियतं भजन्ति ॥ २० सतोषवेत्संपदिनप्रमा
दानवाविकारो विपदुद्गमेपि ॥ ओकोपितौ येष जनेर्जघन्येर्न वा भवेद्दारुणकर्मकारी २१ उजावशादेव सदाभिभूताः कामाद
यस्ते फलशालिनो न ॥ सुशीलता सर्वजनानुरागात् कुतोऽस्य मात्सर्यमदो भवेतां २२ सद्गोवत्तास्त्रिधरसात्तामृष्टपिथ्याश
नाः साधुजनाश्रयाश्च ॥ उद्देगहीनानकदापि दीनाः सुरवेन कालंगमयन्ति संतः ॥ २३ अत्र गुणत्रयभाजामपि सांसारिकाणां त

दि
चि० गंगी

१७

स्य
अपि

सवाकदाविद्यमाग्यशालीतथापिडुः स्वायभवंत्यनेके ॥ तत्साधुकर्माण्यापि मत्सरित्वाभिदंतिनिंदैकपदेभिषिच्य ४० जातं
पदं स्त्रीतिवानवेतिभ्रष्टः पदाज्जीवतिचेद्वैव ॥ इत्यादिचिं ताशतकैरनेकैर्विवेचकैरप्यनुभूयमानैः ४१ अवामविद्याः
समवाप्तमोगालब्धप्रतिष्ठाराज्यभाजः ॥ संतोषवंतः कृभवंतिहंतनिरंतरं क्लेशमयानुये स्युः ॥ ४२ स्वर्गस्थितस्यापि
नियतशंकापंकांतराले पततो नशांतिः ॥ क्षीणेषु पुण्ये सति मर्त्यलोके मुपेत्य कर्माणि पुनः करोति ४३ अद्याप्यतेश्वः
सुरवमाविधास्ये भवामियत्नैव परस्तदर्थं ॥ इत्येवमाशाशतकैरलीकैश्च भवंति वा तैरिव नीयमानाः ४४ हाजंतवो ब्र
ह्मपदांतमंतर्नशांतिमायां त्यजितुं छयेव ॥ परंत्वमीयोनिषु तास्तु तास्तु किं श्येति हाहंतपरिभ्रमंतः ॥ ४५ इत्थं विवेचनपरो य
तते यतात्मा संसारबंधननिबंधनखेदमुत्तये ॥ तत्रायुपायमनमापायमथाभिधास्ये मतिर्भवति यत्र सदाशिवस्य ४६ दास्ये
तत्राभ्यासो योगोपयिकानां पुनः पुनरनुष्ठानं तदुपायाः श्रद्धावीर्यस्मृतिसमाधिप्रज्ञाः ॥ श्रद्धातु योगविषये चेतसः प्रासादः
वीर्यमुत्साहः ॥ स्मृतिरनुभूतानां मसंप्रमोषः ॥ समाधिरेकाग्रता ॥ प्रज्ञा ज्ञातव्यस्यात्मस्वरूपस्य प्रविवेकः ॥ अत्रापि श्रद्धाद

दास्ये

१७

मश्चोत्तरोत्तरमुपयोगं जंतो योगोपयिकानां वंतीति ज्ञेयं ॥ तथाहि ॥ चेतः प्रसादादुत्साहस्तत्तत्पूर्वपूर्वमनुभूतानां मसंप्रमोष
स्तत्तत्तत्कायताततो ज्ञातव्यप्रविवेक इति ॥ अथ योगस्यापराण्यष्टांगानियथा ॥ यमनियमासनप्राणायामप्रत्याहारधारणाध्या
नसमाधि इति ॥ स्तयकर्मविरतिर्दयाजवंक्षांतिशौचधृतयोमिताराजं ॥ सत्यभाषणमजीवहिंसनं ब्रह्मचर्यमिति नैयमादिश २३०
आस्तिक्यसंतोषतपःसुरार्चोदाननित्यज्जास्रमनिश्चयोः ॥ सिध्दान्तितानां श्रवणं जपश्च योगांगभूतानियमादशौने ४८ प
मासनस्वस्तिकभद्रवज्रावीरासनानीति च पंचभेदाः ॥ मुख्य्याहियोगोपहितासनानां तथापरे पंचशतं विभेदाः ४९ अभ्या
से दासनं सम्यक् योगसाधनमुत्तमं ॥ पद्मकं स्वस्तिकं पीठं गुरुदंडं सैहिकौ जरे ॥ ५० ॥ कौर्मवज्रासनं चैव वाराहं मृगैवणिकं ।
कौचं च नालिकं चैव सर्वतोभद्रमेव च ॥ ५१ ॥ शैखभनागपुच्छे चैव याग्रं चार्धचंद्रकं ॥ दंडे वाक्षीसनं शौलं खाड्गं मोद्गरमेव
वच ॥ ५२ ॥ माकरं चैव स्वच्छं स्थाणुं वैहस्तिकार्णिकं ॥ भौमं वीरासनं चैव योगानां मूलकारणं ॥ त्रिशत्संख्यान्यासनानि मु
नीन्द्रैः कथितानि च ॥ शरीरं चांमरुत्प्रचारसाहित्यराहित्यविधिं विधानुं ॥ स्यात्पूरकं कुंभकरं चैव कायव्ययकर्मन छर्मकरं तु

वि. त. स. ७ १८ रीयं ५४ यमादिगणनायांचतुर्थपाणायामात्मकमित्यर्थः ॥ इन्द्रियाणांबलवतां विषयेषु विहारिणो ॥ तेभ्यो निर्वर्तनं
यत्तत्प्राहारतयोदितं ५५ अंगुष्ठाद्भ्रंशं रंध्रांतं तेषु तेषु स्थलेषु यत् ॥ धारणं पाणवातस्य धारणं यमुदाहृता ५६ २४०
२ निरुद्धयवा मूनरुद्धयेन्द्रियं यदेकता भावनमात्मना समं ॥ शिवस्य शक्तेरविभक्तरूपतः समाधिरेषो निहितो हियोगिभिः ॥ २
१ ५७ ॥ ४ ध्यानं तु योगांगमदो निरुक्तं यथोक्तं रूपे हृदयारविंदे ॥ यथोक्तं रूपं स्थितं शिवस्य शक्त्यर्थं योक्तृरूपेण विभावनं यत् ५७ ॥ ४ १
कामश्च कोपश्च तथेव लोभो माहो मदो मत्सरितापेडवं ॥ विघ्नानि निघ्नंति हियोगमार्गं तेघ्नंति चेत्तानि नैते रूपा येः ५८
इत्येव मेघैरभ्यस्यैर्यमादिभिर्नुपायैस्ताः सिध्यन्ति भवन्ति ॥ तथा हि ॥ अहिंसाभ्यासेनास्य सन्निधौ स हजविरोधि नोत्थिनकुलाद
यः स्पर्शस्पर्शविरोधं परिहरंतो वसन्ति ॥ सत्याभ्यासेन क्रियाणां दुर्गततरमुर्जितफलावाप्तिः ॥ अस्तेयाभ्यासेन स्वतन्त्रा विचरन्तान्यु
पतिष्ठन्ति ॥ ब्रह्मचर्याभ्यासेन वीर्यप्राप्तये ॥ आपरिग्रहेण जन्मांतराणां स्मरणं ॥ अनेन च स्मरणेन सकलबोध्यनुभूतैर्द्वेषैस्तिसमं विषयो
सज्जन्तानां भाषिणी तादिपरिचयः ॥ शौचेन सत्वशुद्धादिरथ च मेध्यवरुषु जुगुप्सोदयात्सांगेषु पुनर्बन्धकुभावनात्तोजुगुप्सा ॥ तत्

तत्रतत्रविषयेनिरंतरं क्लेशमेतियतमानमानसः ३० तत्त्वनंसमधिगत्यमाद्यतो जायतेनरककारणाक्रिया ॥ चेन्नितिः सुखलएवजा
यते जायतेतदपिवाधनंमहत् ॥ ३१ चेद्विवाहघटना नजायते हाकदाममवधूर्मविथिति ॥ हायहस्थपदवीगतेवमेचिंतयेतिस
तनंविषीदति ३२ ॥ ३१५ चेद्विवाहघटनापिजायतेतत्रसायादिविहपशालिनी ॥ तर्हिजन्मविफलं वदत्यसौ सुंदरीयदितदाभ
यांतरं ३३ किंनुशीलसहिताभविथती किंनुडष्टचरितादपैथिति ॥ किंनुयास्यतिमनोनुरूपतांचिंतयेतिसरयमेतिनेजनः
३४ अजातपुत्रस्यदुरंतचिंतासंतापसंतापितचित्तवृत्तेः ॥ क्लेशाभयेयुर्विवधप्रकाराः सुरवायदारानृहानभृत्याः ॥ ३५ आत्र
हृणोवंशपरंपरेयमदेकविश्रांततयानिरस्ता ॥ मावंध्यमासाद्यकुलेऽद्यहाहालुप्तोदपिंडाः पितरोमदीयाः ३६ इत्यादि
चिंताशतकैरेनैकैश्चित्तेनशांतिकथमप्युपैति ॥ ब्रवीमि किंजातमृतात्मजस्यशोकातिरेकंवचसामगम्यं ३७ २२० जाते
पिपुत्रेसमवाप्तसौरव्याभिता मवित्यांनियतंतनोति ॥ धुरंधरोवाकुलपांसुखोवाकीदृक्प्रभावोभवितैषजातः ३८ सचेत्का
दाचित्कुलपांसुखः स्यात्लोकद्वीतस्यकुलस्यनष्टा ॥ वदामिकिदूषणमन्यदत्रसर्वेपिपश्यंतिपदेपदेयत् ३९ २२२

वि० त्रं० ७
१९ ति

कल्पयंतः॥ वारंवारं शिथिलं शिथिलं धारयंतः समीरं भूयो भूयो विगलितं भियोनिर्जनेषु भ्रमंति ॥ २४५ चित्तस्यादौ तरलतर
ता बाधनं साधनेने स्पष्टीकृत्य प्रह्लंसमगवस्कानि कापि बाधे ॥ मंदं मंदं तदनुधमनीचक्रमावेशितस्य स्वेर्योद्योगं विदधति त
रां बाह्यवृत्तेर्निवृत्तेः ॥ ६३ ॥ संसारे स्मिन् क्वचिदपि गिरो बाधपद्मासनस्थाः स्वांकेपं केरुहं निवसमुत्तानपाणीनिधाय ॥ इषन्मील
नयनविगलत्प्रेमजाश्रुप्रवाहाः स्वरं स्वरं किमपि सुरसंस्वांतरा स्वादयंति ६४ बाह्यं साक्षात्कारणकरणं सर्वतः सन्नित्यज्यो मी
तिर्जालस्फुरितधमनीमध्यमावेश्य चेतः ॥ क्लेशातीतं किमपि परमानंदं संतर्भजंतो धन्या धन्या विदधति चिरं योगिनो योगानि
द्रां ६५ अंतर्जाले विमलसालिले पुष्करे वा प्रयोगे स्नात्वा च मय्यक्षपितकलुषास्तत्र संध्यामुपास्य ॥ ध्यानप्राप्तप्रचुरमुधया
चमिष्योपचारैः केपि ज्योतिः समुदयमयी देवतामर्चयंति ६६ चक्रचक्रे समरसतया स्वेच्छया संचरंति श्वारे चारे नलिनविवरे श्वा
समापूरयंति ॥ काले काले स्वयमुपगतं मंडलीतः सुधांशोः स्वादं स्वादं निभृतममृतं योगवंतः पिबंति ६७ २५० ज्योतिः पूर्ण
सकलमवनिव्योमचक्रांतरालमात्मारामं किमपि विषयीकृत्य हृत्या नतीति ॥ जीवन्मुक्ताः समुदितचिदानंदसंदोहमुग्राकंति १९

श्वसुतरामन्यकामेजुगुप्फोदयादसंगः॥ संतोषेणानितरांसुरवलाभः॥ तपसाचकार्येन्द्रियशुद्धिः॥ तत्रकायशुद्धितः कायस्यमहत्वाणुल
यूहादिरचनासामर्थ्यं॥ इन्द्रियशुद्धितश्चसूक्ष्मतमविप्रकृतमशब्दश्रवणंरवेचरादिकथाकर्णनंच॥ सूक्ष्मव्यवहितविप्रकृतमवस्तु
नादर्शनं॥ तथेदृशगंधादीनामपिग्रहणंपरपुरप्रवेशादिशक्तिश्च॥ जपलक्षणेनचस्वाध्यायेनेष्टदेवतादर्शनादि॥ ततश्चांतरायी
भूतकेशोन्मूलनकृतः समाधिल्लाभः॥ आसनेनांगशैथिल्याद्यभावः॥ शीतोष्णसुसिपासाद्यनभिभवश्च॥ पातालेसलिले
या गिरौभुनिविष्यत्यहेतास्याहतिः॥ शापानुग्रहशक्तिरप्रतिहतासार्वभौमाज्ञोदयः॥ इष्टार्थानवरोधनंभयहनिर्मृत्योर्निजाधीनता
प्राणायामविधानसाधनवशादंतर्द्विसिद्ध्यादयः ६० चित्तस्याधिकसाधितस्यतुबहिर्द्वेर्नेर्निरोधक्रमादंतर्द्वान्तितांतरेववि
गलत्पीयूषमास्वादयेत्॥ स्वात्मन्येवतदासदाशिवमयंतज्ज्योतिरालोकयेत्सांज्ञानंदपरंपरामनुभवेत्सिद्धिःसमाधेरियं॥
६१ योगसिद्धिरपिमृदुमध्यर्तत्रैः संवेगैश्चिरमध्यचिरतरकालेनभवति॥ संवेगस्तक्रियाहेतुर्दृढतरः संस्कारः॥ अथोयो
गिनांसाधनारिसिध्यंतक्रियाभेदाः केचनप्रदर्श्यन्ते॥ मंदंमंदंविनिर्मायनासुसिपासेजयंतः किंचित्किंचिद्विषयविरतिचेतसः

कालं कालं तव पुषो योगिनो यापयन्ति ६८ नीत्वा कालं कतिपयमथो योगिनो योगसिद्धा संसारीयात्प्र कृतिविहितात्प्राशवं
 धादिमुक्ताः ॥ दोषातीतं विलयरहितं सर्वतो व्यापिसत्यं सांढानं दं शिवमयमभीधामपूर्णं विशन्ति ६९ ॥ २५२ ॥ श्रीः ॥ ७
 दैताद्वैतमतादिनिर्णयविधिप्रोद्धुबुधिश्रुतोभट्टाचार्यशतावधानइतियोगोडोद्भवोमूकविः ॥ विद्वन्मोदतरंगिणीन
 नुचिरंजविनतजन्मनाशास्त्रेयारचितेहसप्तमपदं तस्यास्तरंगोगतः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ २५३ ॥ इतीश्वरिंजीवभट्टाचा
 र्यकृतविद्वन्मोदतरंगिण्यांसप्तमः स्तरंगः ७ ॥ ७३ ॥ ॥ अथवेष्टवः पातं जलमुद्दिश्य ॥ किमहोयोगमार्गेध्यायमानं
 न शिवमेवमुक्तिदेवैस्तुभवंतः ॥ पर्यनुतावत् ॥ नारायणाराधनमंतरेणयोमुक्तिमाकांक्षतिजीवलोकः ॥ पोताधिरोहेणवि
 नैवसोयंपयोनिधेः पारमपिप्रयातु ॥ १ ॥ अत्रांतरेशैवः ॥ सत्त्वादिभिश्चेशहृपोपपन्नैरन्यैरुपायैरपिनिर्विकल्पं ॥ पोताधिरोहे
 णविनैवकपिरामादिवत्सागरमुत्तरंति ॥ २ ॥ अत्रांतरेरामोपासकाः ॥ आः व्यामोहः ॥ रामेनियन्नामजनास्मरन्तिः संसारवारांनि
 धिमुत्तरंति ॥ सकस्यवेशस्थ हृपासुपत्यवबंधसेतुं जगदेकनाथः ॥ ३ ॥ महानुरारेरपरोनकश्चित्तस्यापिरूपाणिबहूनि सन्ति ॥ रूपे

बिहू० नरं० २० जित
पुतेषु पपन्नलीला नरामचंद्रादपरो गरीयान् ॥ ४ ॥ अत्रांतरे कृष्णोपासकः ॥ राधादिगोपीजनहृक्कोरनिपीयमानाने पूर्णचंद्रात् न
वंशीप्रिनादौ जीवतृष्णात्कृष्णात्परः कः पुरुषः पुराणः ॥ अत्रांतरे राधोपासकः ॥ किमहो श्रीराधामपि गोपीजनेषु गणायसि ॥ आक
र्णयाकर्णय ॥ कल्लिंदकन्यापुलिने वने वा गृहे न्यतो वा निवस च दासि ॥ यत्पादपद्मार्चनमंतरेण न नंदनो नंदविशोरणः ॥ ६ ॥
यामीश्वरीत्वे परिकल्प्य यत्नादात्मानमावेश्य च दासभावे ॥ प्रासादमासाद्य कदाशमंगीरंगीचकारैष शिरः प्रणामैः ॥ ७ ॥ तेनापि
गोपालकबालकेन न्यवेशिया पुण्यलताफलत्वे ॥ धन्योसि किंने कथयामि राधो नाम न्यसामान्यतया ब्रवीषि ॥ ८ ॥ कृष्णोपासकः
सत्यं सत्यं ॥ अस्माभिरावेशवशादप्रणिधानेन तथोक्तं ॥ पश्य पश्य ॥ प्राणेश्वरीदेवतदेवतस्य श्रीकृष्णदेवस्य तुराधिकैव ॥ अथा
पिराधासहितोपदेष्टुं दावनेनित्यविहारशाली ॥ ९ ॥ अपि च ॥ राधां विना ध्यापयित्यश्व कृष्णं कृष्णं विना ध्यापयित्यश्वराधां ॥
इमावुभावपुपपन्नमोहो हृथाजनीभक्तिरसानभिज्ञौ ॥ १० ॥ राधां विना तिष्ठति नैव कृष्णः कृष्णं विना तिष्ठति नैव राधा ॥ सा
धारणान्योन्यरसे निमग्नौ लब्धौ मदीये हृदि रेवे लतसौ ॥ ११ ॥ रामोपासकः सस्मितं ॥ किमहो शृंगाररसप्राधान्ये नैव कृष्ण २०

वि० गिणी०

२१

भि

षोडश सहस्रमजस्वकन्यकाः क्षितिभुजासुपभोक्तुं ॥ तावतीसमकरोन्निजमूर्तीस्त्रितत्रभवनेभुवनेनः ॥ १६ ॥ अथ च ॥ विचित्रं
तानिसुलोचनानिभ्रमंगलीलाजितकार्मुकार्मुकानि ॥ स्मेराणि सौम्यानि सुदीप्तिमंतिसमंततः कानिचिदाननानि ॥ १७ ॥ सुवर्ण
लैः कोटिषु लीनशोणैरुग्रैरनेकाक्षैरंचितानि ॥ करालदंष्ट्राणि भ्रमंकराणि भास्वंति वक्राणि तथा पराणि ॥ १८ ॥ श्यामानि पीता
नितयासितानि रक्तानि रक्षासिपिबन्तिभूयः ॥ कलानलज्वालमिवोद्दमन्ति मुखान्यथोक्तान्यपि विस्फुरन्ति ॥ १९ ॥ इतस्ततः कानि
चिदायतानि मुखानि लीलाचलजिह्विकानि ॥ विशतुरंगेभरथाधि नूटयुद्धोद्यतक्षत्रकंदं वक्रानि ॥ २० ॥ अनेकपादोदरमध्यव
क्षोदिव्यास्ययुष्माङ्गसहस्रकोटीः ॥ नानाविधान्याभरणानि भास्वत्किरीटकोटीरपि संह्रियान् ॥ २१ ॥ गंधर्वविद्याधरासिद्धसा
ध्यवेतालयक्षैर्वसुभिश्च नागेः ॥ सूर्येन्द्रतारागणरुद्रमुखैरन्यैः सुरैर्देवैर्भितोऽप्युपेतं ॥ २२ ॥ असंख्यसूर्यस्फुरदं शुजातैर्दिशोद
शल्याप्यविराजमानं ॥ आश्चर्यरूपं निजपुष्पमिह गृह्योद्दर्शयामास धनं जयाय ॥ २३ ॥ अपि च ॥ यो देवदेत्यावतारान्तरैर्दानिह
त्यभूमेरवतार्यभारं ॥ क्षयं विधाय स्वकुलस्थलोकान् स्वतेजसा व्याप्य दिवं जगाम ॥ २४ ॥ रामादयोऽशावतराहरेश्चेद्भवन्ति सर्वेपि

राम ७९

२१

स्य सर्वतो महत्वं प्रतिपादयसि ॥ कृष्णोपासकः रामचंद्रस्यापिशृंगाररसप्राधान्यमस्त्येव ॥ परंतु विप्रलंभमादायेति विशेषः ॥ अत्रा-
नरेवैष्णवः ॥ किमिति स्वमध्य एव वृथा कोलाहलः प्रारब्धो युवाभ्याम् ॥ य एव रामो हि स एव कृष्णो य एव कृष्णो हि स एव रामः ॥ अन्ये-
न्यभिन्नौ न हिरामकृष्णौ नारायणस्यावतरौ यदेतौ ॥ १२ ॥ कृष्णोपासकः स विनयं ॥ प्रमोद्यद्यपि नारायणावतरत्वेनैव राम-
चंद्रस्य श्रीकृष्णदेवस्य च साम्यं ॥ तथापि पूर्णावतरत्वेन श्रीकृष्णदेवस्य प्राधान्यमस्त्येव ॥ पूर्णावतरत्वं तु श्रूयमाणमपि क्रियावि-
शेषैरुन्नीयते यथा ॥ आविर्भूय चतुर्भुजो धनुर्गदाशंखचक्राद्युधो ब्रह्माद्यैरुपगीयमानविभवः पीतांबरो बालकः ॥ कालिं-
दीमतिकं पामानसल्लितामुल्लंघ्य चात्येदवहं त्वागो कुलराजजामयमहामायापितो चालयन् ॥ १३ ॥ कृत्वा तत्र च पूतनादि-
कदनं यत्प्राणिभिर्दुष्करं विश्वं विश्वमिदं निजोदरगतं संदर्श्य मात्रे पुनः ॥ गोपीभिर्विजहार यः शिशुरपि प्रागल्पमुद्वेलयन्त-
र्गर्वमरवर्षयत्सरपतेरुद्धत्यगोवर्धनं ॥ १४ ॥ आश्चर्यं जगतो धिकं जनयता हत्वा चकंसादिकं संदर्श्यापि कृतान्तमंदिरगताप-
त्यानि पित्रे पुनः ॥ सुमायेन निशांतरे मधुपुरीमध्यस्थिताया दवानीता द्वारवती सती जलनिधेरंतः क्षणान्मायया ॥ १५ ॥ किंच

विद्वन्मोदत० संवसतां मुनीनां ॥ ३३ ॥ अंतर्हितायां जनकात्मजायां कार्यार्थमर्थी त्रिदशेश्वराणां ॥ मायामयीकाविदलीकत्रपासीताहता
 तत्रचरावणेन ॥ ३४ ॥ लीलावशाद्वाशरथेरथस्यसाधारणस्यैवजनस्यकोपि ॥ व्यलोकिलोकैः सकलैर्बलीयान्प्रियावि
 योगप्रभवोविकारः ॥ ३५ ॥ आत्रांतैरदासपदप्रपद्यरुद्रावतारोमिलितोहनुमान् ॥ वनेचराणामथवानराणांसमेलया
 मासचमूममात्यः ॥ ३६ ॥ सप्रस्तैरुत्तरसागरान्तःसेतुवबंधप्रतिबंधहीनः ॥ चमूससहैनविवैरामोलंकामलंकामपिका श
 मरूपां ॥ ३७ ॥ काराग्रहंयासुरसंदरीणांमहेंद्रचंद्रादिसुरेश्वराणां ॥ गम्यानयादानवमानवानांयाराजराजानुजराजधा
 नी ॥ ३८ ॥ तत्रेन्द्रजित्कुक्ष्मणवाणलक्ष्म्याभूत्वासमंराक्षसलक्षलक्षैः ॥ तलंकयातंकितसर्वलोकंविवेशकीनानिवेश
 माशु ॥ ३९ ॥ स्वर्गस्थहस्तीश्वरहस्तमुग्रहस्तेनलंकालितआचकर्ष ॥ यःकुंभकर्णःसजगामधामयमस्यरामेणशरेणभिन्नः
 ॥ ४० ॥ पुराहरादासवरेणदृसौजित्यभूयःसकलांत्रिलोकीं ॥ कैलासमावेशवशेनराभोरावासमयुद्धतवान्बलाद्युः ॥
 ॥ ४१ ॥ जगत्रयोपद्वकारकस्परणागणोन्मादवशांगतस्य ॥ क्षणेनचिच्छेदशिरांसितस्यदशापिरामोदशकंधरस्य ॥ ४२ ॥

वि

दत्वाप्रपन्नायविभीषणायलंकाधिपैस्त्रयुवंशहंसः ॥ मायामयीतामुपनीयसीतामग्नौपरीक्षामिषतोनिवेशमा ॥ ४३ ॥ संपश्य
 तामेवसुरासुराणांब्रह्मादिकानांस्तुवतांपुरस्तात् ॥ निःश्यामासङ्कताशकुंडात्पुरातनीतामवर्णलक्ष्मीं ॥ ४४ ॥ विरिंचिपंचान ती
 नसत्प्रबंधैःकाव्यैश्चवाचस्यतिभार्गवीयैः ॥ स्तुतेस्त्रिलोकीजनताभिरोमेरुच्चावचैरेवबचोविशेषैः ॥ ४५ ॥ नाकेरात्रंकेशक
 पीरायुधैर्वैतोनुजेनानुगतःस्वकीयां ॥ पुरीसदारोयमुदारकीर्तिर्विमानमारुह्यसमाजगाम ॥ ४६ ॥ रुद्रैःसमुद्रैर्वसुभिश्चसू
 र्यैःसिद्धैश्चसाध्यैर्दशभिर्दिगीशैः ॥ ब्रह्मर्षिमुख्यैर्विधिनाभिषिक्तःसप्राप्तयामासमहीमहीनां ॥ ४७ ॥ उन्नायभारंजगतांत्रया
 णानिहत्परक्षांसिविलत्यधर्मं ॥ रामोवसानेसकलामयोध्यांसहैवनीत्वादिवमारुरोह ॥ ४८ ॥ हतावशेषान्परिहृत्यबंध
 न्छोपीयत्वावनिताःपुलिंदे ॥ विलार्यलोकेकलिरीतिमेकादिवंगतःकेवलमेकएव ॥ ४९ ॥ तत्कथंरुद्रःक्रियाभिरपिश्रीरा
 मचंद्रादधिकः ॥ वैष्णवः ॥ हाहंतयुवयोरघापिवर्ततएवव्यामोहः ॥ तयुवाभ्यांप्रायशोनश्रुतोविष्णुसिद्धांतः ॥ तथाहि ॥
 लोकेगृहीताकृतिकस्यतस्यनवास्तवःकोपिविकारआस्ते ॥ परंजनस्यैवसमस्तकार्यलीलाविलासःपुरुषोत्तमस्य ॥ ५० ॥

त्यागो हिराज्यस्य वेने निवासो दारापहारो युधिसेतुबंधः ॥ रक्षोवधादिश्च विष्ठासमात्रं चकार भूमाववतीर्य रामः ॥ ५१ ॥ प्रकामरेवे
 लावजमुंदरीभिस्त्यागोपितासाजलधौ निवासः ॥ भूभारनाशः स्वकुलक्षयश्च दारोपसर्गादिचक्षुच्छलीला ॥ ५२ ॥ रामस्य भक्तो
 यथ कृष्णभक्तः स्यात्तु सिंहदिकुमलिशाली ॥ सर्वोपयं वैष्णवशास्त्रविद्भिर्निवेदितो वैष्णव एव लोके ॥ ५३ ॥ यो द्वेष्टिरामं भज
 ते तु कृष्णं यो द्वेष्टि कृष्णं भजेतेतुरामं ॥ इमावुभौ वैष्णवशास्त्रमध्ये बहिर्मुखत्वेन निवेदितौ कः ॥ ५४ ॥ सर्वो गमे वेदपुराणमध्य
 नारायणादन्यतया न चोक्तो ॥ लीलावतारो किल राम कृष्णौ कृष्णो ह्येव तौ भवतो विमुग्धौ ॥ ५५ ॥ क्वचित्प्रभूतं क्वचिदप्रभूतं
 कुतोपि हेतोरुपलभ्यमानं ॥ ऐश्वर्यमेतन्मधुसूदनस्य न वर्धते नापि च ह्रीयते न ॥ ५६ ॥ उपासनायां निजचित्तवृत्तिः प्रवर्तते
 रूपमुपेक्ष्य यत् ॥ निजे लयात्तत्तुपासनीयं सर्वं हि रूपं हरिरूपमेव ॥ ५७ ॥ अतो महेशोपि विहाय भेदबुद्धिं सदा सेवत एव वि
 ष्णुं ॥ रामं च कृष्णं च तथा नृसिंहं तथा हयग्रीवं मुरवप्रभेदं ॥ ५८ ॥ अथ शैवः सकोपं ॥ अहो भवानेव शिवं महेशं वदन् वदत्यन्य
 जनेन सेव्यं ॥ व्याघातपातो वदेतस्तवो यमायाततो दूषणमाह सम्यक् ॥ ५९ ॥ किंच ॥ ईशो महेशः परमेश्वरो वामहेश्वरः केव

राम
२३

भवंतु नाम ॥ परंतु ते हंतव्यं कथं नु साम्यं भजंतु कृष्णेन समंतु तेन ॥ २५ ॥ इत्युदीर्य विरले कृष्णोपासको रामोपासकः ॥ किमहो श्रीराम
 चंद्रस्य महिमानं न वेत्ति ॥ आकर्णयाकर्णय ॥ चतुर्भुजः पीतदुक्लधारी हारी सहस्रांशुसहस्रदीप्तिः ॥ २६ ॥ रामः परब्रह्मकुतो
 पि हेतोः कौशल्यया लोकिपुरोवतीर्णः ॥ २६ ॥ तया तत्तत्तत्र शतौपगीतस्तुतं भवांभोजभवादिदेवैः ॥ क्षणाददो नृपमरुपशा
 ली विहाय बालीकृतविग्रहो भूत् ॥ २७ ॥ अनन्यसाध्यामवधार्यत्वाद्यां याचयामास हवामुनीन्द्रः ॥ निहत्य रक्षांसि चकार रक्षां
 तामेव बालोपि महाध्वरस्य ॥ २८ ॥ शैवं त्रिलोकीं विनिवासमाजां बलादसाध्योद्धरणं धनुस्ततः ॥ यो हे लया श्रीरघुवंशहंसो जग
 त्त्रमत्कारकरो बभूव ॥ २९ ॥ दैवी कलां कामपि कामरूपां वसुंधरायोनिमयो निजानां ॥ निजात्मजात्वे जनकेन नीतां सीतां विनी
 तां परिणीतवान्यः ॥ ३० ॥ यो नाम दय्याजगदेकमान्यां महात्सुत्रियकालरात्रेः ॥ मरोद्धता दुद्धतता पशोस्तैते जानिजं वै स बला
 वमाजहार ॥ ३१ ॥ पितुः प्रतिज्ञाप्रतिपालनाय राज्यं परित्यज्य जटां दधानः ॥ यो बल्ललेनावरसं वृत्तः समुवनंगतो लक्ष्म
 णजानकीभ्यां ॥ ३२ ॥ लोकत्रयोपद्वकारकाणि घोराणि घोरायुधदर्शनानि ॥ निहत्य रक्षांसि चकार रक्षां मस्मिन्वने

सेवनतत्परावाविनापिसेवामधिसंस्तितावा ॥ सदासमीपस्थितिलब्धमानायेपार्षदासांतुसमासुपेताः ॥ ६९ ॥ तेद्योतमानानिजदे
हभासाप्रायेणदोर्भिः सहिताश्चतुर्भिः ॥ विचित्रनानाभरणप्रभाभिर्विराजमानाः सुरिर्वनोजयन्ति ॥ ७० ॥ किंचप्रभामंडलमध्य
वर्ति सिंहसनेषुस्फुरदंशुजाळाः ॥ चतुर्भुजाश्चक्रगदासरोजशरवान्दधानाधृतचापबाणाः ॥ ७१ ॥ पीतांबरानूतनमेघभा
सः श्रीवत्सचिह्नारमणीयनूपाः ॥ सकुंडलास्तेवलयागुलीयकेयूरहारादिविभूषणाढ्याः ॥ ७२ ॥ किरीटिनोनाभिसरोजना
लावक्षः स्तलालोठविशालमाळाः ॥ सानूयमुक्तिसमवाप्तवन्तोजयन्तिसंतोपिसहस्रशोभ्ये ॥ ७३ ॥ सिंहसनंतत्रसभांतरा
लेप्रभाविशेषप्रतिबद्धरूपं ॥ तारावृत्तेव्योमानेदृश्यमानममंदमिंदोरिवमंडलंयत् ॥ ७४ ॥ नानाविधाभिर्द्युतिभिर्मणीनां
नाविधानामतिचित्ररूपं ॥ ताक्ष्येणाचेत्रार्पितविग्रहेणपुरोकिंत्तरत्नमयेनभाति ॥ ७५ ॥ सिंहसनेस्मिन्भगवान्निषण्णोना
रायणः सर्वजगन्निवासः ॥ नवांबुदश्यामलकायकांतिः परस्फुरन्मंडलमध्यवर्ती ॥ ७६ ॥ उद्यत्सहस्रांशुसमानकांतिर्नरवज्र
भाभूषितपादपद्मे ॥ निरंतरध्यायिमहामुनीनारागादिवारक्तदलेदधानः ॥ ७७ ॥ पीतद्युतिद्योतिद्वकूलशोभिनाभिः

दोद्भूतसहस्रपत्रः ॥ श्रीवत्सचिह्नेहृदि कोस्तुभेनविराजमानोवनमालयाच ॥ ७८ ॥ हरीसकेयूरविशेषधारीमाणिक्यरज्यद्वल
यप्रकोष्ठः ॥ नानाभरत्तस्फुरदंगुलीयप्रभाति किर्मिरितादिद्यिभागः ॥ ७९ ॥ अलंचतुर्वर्गफलदद्विदोर्भिश्चतुर्भिश्चतुरोपिचै
तान् ॥ विभ्रद्गदाचक्रसरोजशरवाचपार्थस्फुरचापशरासिवास्त्रिः ॥ ८० ॥ मकरकुंडलमंडनमंडितोदिननिशापतिनिर्मितलो
चनः ॥ मुकुटदीधितिदीधितिमद्युतिः समुनिमानसमानसहस्रराट् ॥ ८१ ॥ कमलयापरिसोर्विषद्वयः कमलयामलयानियतं त
नुतः ॥ स्तुतिविशारदनारदशारदामुनिगणेर्निगमेरगमेस्तुतः ॥ ८२ ॥ इतियथामतिनूपनिरूपणंभुवनमंगलमंगलरूपिणः
॥ भगवतोद्यमयाकमयाकमलापतेस्तवविमोहविघातहृतेहृतं ॥ ८३ ॥ शिवः शमशानेचितिभस्मधूसरः कपालमालासि
भुजंगभूषणः ॥ सतालवेतालपिशाचमंडलेनदन्तदन्तइवातदूषणः ॥ ८४ ॥ दिगंबरोमुक्तजटोविरूपदंज्वलललागिशि ला
खावलोहितः ॥ अमंगलंरूपमिदं दधत्कथंभजजनानांविदधातुमंगलम् ॥ ८५ ॥ उपासकोयोयदुपासनारतः सतंसमे
तीतिसतः श्रुतंमया ॥ अतः शिवाराधनतः पिशाचताकथंनयायादितिमेनिवेदय ॥ ८६ ॥ अनेनरूपेणचसंपदानया

क्रियाभिरेताभिरुदीरितस्थितिः॥महेश्वराख्यामपिलब्धवानयंमहेश्वरत्वंकथमेतुवास्तवं॥६०॥इतिसस्मितमुदीर्यविरतेवैद्यवशैवःस
कोपं॥अनंतरूपस्यशिवस्यलीलयाविहारशीलस्यविचित्रकर्मणः॥अनेनरूपेणचभीषणेनतत्स्वरूपहानिर्नभवेत्कदाचन॥६१॥किंच
सुरवंवाकुतस्तस्यदुःखंकुतोवाकुतःसुंदरत्वंकुतोःसुंदरत्वं॥अनेकैःस्वरूपैरनेकैःप्रकारैःसदालीलयारवेत्ततश्चिन्मयस्य॥६२॥आ
कर्णयतावद्वपांतरमपिभगवतोमहेश्वरस्य॥सुखेकापिरम्येतुषाराचल्यिवनीभूतरुद्राक्षहृक्षांतराले॥मरुत्पक्षिसंचारराहित्यभा
जिस्फुरद्भिरनिःशब्दभूर्जादिदृक्षे॥६३॥चतुर्हस्तविस्तारहस्तोद्धितायांचतुःकोणगाशोकदृक्षान्वितायाम्॥कुशालिस्तुष्टाईल
चर्मस्थितायांनिषण्णोमहेशःशिलावेदिकायां॥६४॥दधत्पद्मगीमेखलांनागराजीसमाबद्धशार्ङ्गल्लुप्तनिवसानः॥सुधाधामले
ख्यालसद्गालपद्मोज्ज्वलसंवाहिगंगाप्रवाहः॥६५॥समाबद्धपद्मासनस्तत्त्वमुद्रांदधन्नासिकायैकविन्दुस्तदृष्टिः॥विशुद्धवि
दानंदसंदोहहृत्पनिजंज्योतिरात्रोकयन्तरेच॥६६॥स्वयंयोगिभिर्योगतोयोगमार्गेसदाध्यायमानःसदादिःशिवोयम्॥युरु
योगिनांयोगमार्गप्रवृत्त्यैमरुत्संनिरोधान्स्थितस्त्राणुरूपः॥६७॥इदंरूपमेकंमहेशस्यदुष्टैरदृष्टंजलत्राणहृत्तोःप्रवृत्तं॥अथान्य

श्रीराम
धृष्ट
२५

लम्बीश्वरोवा॥समाख्ययाकःकथितोमहद्भिःशिवाहतेवेदपुराणविद्भिः॥६८॥वैष्णवःसस्मितंक्रिमहोर्द्वेश्वरइतिनामैवैश्वर्यमातियो॥
पश्यतावद्भगवतोविस्मेशिवस्यचतारत्नम्यैश्वर्यस्य॥तथाहि॥धिरिंचिलोकादपियोजनानामष्टद्वयीकोटिसमुद्धितोयः॥विस्तारमा
सोरदसंख्यकोट्यासहस्रसूर्यदेशभिःसमानः॥६९॥नानाविधाभिर्मणिकान्तिभिर्योविचित्रितश्चित्रमयोविभाति॥वैकुण्ठनामास
हिविष्णुलोकोलोकेषुसर्वेषुजयत्युदारः॥७०॥निजप्रभामंडलमध्यगानिवेशमानियस्मिन्मणिनिर्मितानि॥पीताभिरुच्चैर्गरुडोकि
तामिश्रलसताकाभिरलंकृतानि॥७१॥तथोदयद्भानुसहस्रभानिवेशमानिमाणिक्यमयानियानि॥महेंद्रीलैर्घटितानितानिकवि
क्वचित्त्वांतमिवोद्भवंति॥७२॥प्रभाचमत्कारचमाश्रयाणांतुल्याकृतानिपथिकावलीनां॥रथ्यासुतथ्यंपरितःप्रयाणेकोवेदविंबप्रति
विंबमेदं॥७३॥श्रियाविमानीकृतपुष्पकाणियस्मिन्विमानानिविमानगानि॥भास्वतिरत्नैःकच्छधौतलुगैरितस्ततोवीथिषुसंच
रन्ति॥७४॥मनोनुपेक्षणमात्रलभ्यंचिरानुबंधिप्रतिबंधहीनम्॥दिवोकसाश्रीश्वरत्तामुपेत्यपुरोकसोयत्रसुरवंवसन्ति॥७५॥
प्रभावशेषोदयबद्धरूपातस्मिन्सभाकाचिदचिंत्यरूपा॥प्रद्योतनानांघटितेवलक्षौर्विद्योततेनित्यतयेवनित्यं॥७६॥यथोचितं

वि० तरंगः ८
२६

सवत्यानिषष्मोमहेशोजगन्मंगलाय ॥४॥ महासेन हेरंबयोरवेष्ठितेषु स्मितास्यः कृतानंददृष्टिप्रकाशः ॥ समीपस्थितत्रयणाब्रह्मघो
षैश्चतुर्थान्तुभिर्मुखैः स्तूयमानः ॥५॥ त्रिभिर्लोचनैः सूर्यसोमाग्निरूपैर्जटाभिः किरीटापिताभिः स्फुरन्ति ॥ पुरयान्यस्य पंचान्विता
नीदुरवंडैररवंडैश्च वैले दैलेः कुंडलैश्च ॥६॥ गले कालिमाकाळकटस्य यस्य शरीरे च कर्पूरपूरोषमाभा ॥ समस्तांगसंगीन्यनेकानि
सास्वदनेकाभरतावलीभूषणानि ॥७॥ गले केशु माला लला मं भुजंगोद्भावा सुकिः कंकणीभूत आस्ते ॥ त्रिचादीपिनो मध्यदे
शे तु यस्य तडि हं दरे रवावली मंडितेव ॥८॥ अदोरूपमेकं महेशस्य किंचित्तवोक्तं वदाम्यन्यदप्यस्य रूपम् ॥ अधिष्ठीरसिंधुस्फुर
दपसिंधुप्रकाशयदास्ते मणि द्वीपमध्ये ॥९॥ सुधाजलनिधावितं मणिमयांतरिपं महत्तदीयलहरीप्रततिधौतपर्यंतकं ॥ प्र
भाचयचमक्रियासमुदयसहस्रांशुसहस्रशतशोणिमस्फुरन्ति लोकलोकोत्तरम् ॥१०॥ कदंबघनकाननं बहुलपारिजाते
स्फुरत्सकल्पतरुभिः सदाकुसुमितैश्च मंदारकैः ॥ भ्रमद्भ्रमरधोरणीपिकरुका लिमंजुध्वनिप्रकीर्णमपिशोभते तत इतो न

री

२६

रीपांतरे ॥११॥ बहिर्भवनभित्तयः स्फुरितपद्मरागोपलेर्गिरीदशिरवरोपमेर्विरचिताश्च माणिक्यकैः ॥ प्रभापटलनिर्झरैर्विदधति
स्वकीयेरलंतदणवजलनभः खलमतीवसिंहारितम् ॥१२॥ जयत्यधिकमद्भुतं भवनमत्राचिंतामणेर्महोपलविनिर्मितं सक
लदेवराजैः स्तुतम् ॥ वृत्तं परमसुंदरीशतसहस्रसंख्याधिकैर्धृतस्मरमहारसैः परशिवेरसोच्छासिनि ॥१३॥ विशिष्टिकमलापाति
प्रभृतिभिः कृतोपासनैरिहैवपरिनोषितो नवनवैः सुवानांशोते ॥ उदंचदरुणप्रभापटलशोभि मंचांतरे सदाशिवमयः शिवो वि
जयते शिवायोद्यतः ॥१४॥ अयं त्रिनयनो भुजद्वययुतस्तथैकाननो जटा मुकुटमंडितो विधुकलां ललाटे दधत् ॥ अनेकमणिमो
क्तिकैर्घटितभूषणाभूषितः सितद्युतिसहस्रकद्युतिरतीवभातीश्वरः ॥१५॥ आकर्णयतावत्स्वतंत्रांतरमपि भगवतो महेश्व
रस्य ॥ तडं कनारायणलोकतोपियः समुद्रैः षोडशकोटियोजनं ॥ सुविस्तृतो सोरदकोटियोजनैः सभाति लोकः शिवलो
कसंज्ञकः ॥१६॥ अस्मिन्ल्लोके दशलक्षसूर्यसमप्रकाशे निवसन्ति सन्तः ॥ सदाशिवाराधनतत्परा ये ते लक्षसूर्योपमितप्रका
शाः ॥१७॥ असंख्यसूर्यस्फुरदंशुमंडलः सदाचिदानंदमयो महेश्वरः ॥ असंख्यसोमस्फुरदंशुमालया सहैह शम्भारमते सदा

वि० सिणी०

२७

हे
स्ते

शिवः ॥ १६ ॥ धरां बुते जो मरुदं वराणियष्टा द्विजः शक्ति करो दिनेशः ॥ इमा अपि स्पष्ट मनेक मूर्ते रसो प्रसिद्धाः खलु मूर्तयो न्याः ॥ १९ ॥
देदीप्यमाना परितः स्फुरती ते जो मयी मूर्ति रथा परास्य ॥ न हस्त पादादिक देह संस्था यत्रास्तिसा योगिजनैक गम्या ॥ २० ॥ एतादृशस्या
स्य मेश्वरस्य विहारशीलस्य विचित्र नूपैः ॥ सादृश्यमाया तु हरिः कथं वास्तेनापि नेत्रेण समर्चकोपः ॥ २१ ॥ अत्रांतरे कोपि समाज
गामसमं विद्यार्णव कर्णधारः ॥ प्रगल्भं रूप धरादरेण सरस्वती मूर्ति मती वसाक्षात् ॥ २२ ॥ तं वीक्ष्य लोके श्रुत पूर्व कीर्ति ते जो वि
शेषा नुमित स्थ नृप ॥ विद्वत्समाजो नृपतिश्च दूरादभ्युत्थितः संभ्रम नं अदृष्टिः ॥ २३ ॥ आगत्य वसः ॥ ज्योतिर्दीप्ति त्रिनाडी नियमि
त मरुतानीति शक्ति प्रशक्त्या पश्यत्यानंद सादं स्फुरदुरु महसंयोग वंतो वसंतः ॥ सेवते मूर्ति मंतं यमति सकरुणं ब्रह्म विष्णादि
रूपं सो व्याद व्याज मव्याहृत इति निर्मं त्वामनी शोय मशिः ॥ २४ ॥ इत्युच्ये ॥ अथ सर्वतो वलोक्य पुनः प्रभुं प्रत्याह ॥ सुमंडिता
पंडित मंडलैरियं भवत्सभा देव सभे च दृश्यते ॥ अहो विचारः कतमः प्रवर्तते ममैतदा कर्ण न कर्ण कौतुकम् ॥ २५ ॥ अथ प्र
भुः साविनयं ॥ भवद्गुण ग्रामय शो गति तर्पित श्रुति प्रति स्पर्द्धित या वि लोचने ॥ विषीद तोती विपुला धुना पुनः सुधां बुधा वात

२७

त्वरूपं ब्रवीमि स्फुरते ते वदासीन मास्ते हि कैलास मस्ते ॥ २६ ॥ सुमेरोः समीपे सकेलासना मास दारा जते राजतः शैल राजः ॥ असावाश्रयः सिद्ध
दिव्योपधीनां समस्त तुभिसे विताराम धामा ॥ २६ ॥ सदा सिद्ध साध्या सरो यक्षरक्षः संगंधर्व विद्याधरेः चिन्तरे श्व ॥ मुदा सेवितो गुह्यकैः पन्न
गैः सदेवर्षिभिर्देवैर्दानैर्वैश्व ॥ २७ ॥ जयं नृशैले वृषैरंकिताभिः पताका वलीभिः स दाराज माला स्फुरद्वत्स वेदी लसच्चारु रूपा पुरीष्णादिकी
हाट कोकीर्ण मध्या ॥ २८ ॥ इयं योगिनी जाकिनी हाकिनी भिर्घनारा किनी शाकिनी लाकिनीभिः ॥ गणैर्भूत वेता लु मुरवैः परीता पुरीषैरकै
भैरवैर्भैवीभिः ॥ २९ ॥ तथा ब्रह्म नारायणेशादि देहोद्गता भिर्युना शक्तिभिर्मन्त्रकाभिः ॥ शिवस्यापि रुद्रादिरूपैरनेकैः शिवायाश्चरो
द्यादिभिरिस्व नृपैः ॥ ३० ॥ इहोन्मत्त वाटी कपाटी कृतातिः स्फुरत्सारिजात दुमाली वनाली ॥ स्फुरद्विधारा लसद्देश मल स्या वरी व
र्तिसर्वोपरि भाजमानं ॥ सभा द्वारि नंद्या दिवेत्र प्रहार स्वल तत्किरीटाय विन्यस्त हस्तैः ॥ महेंद्रादि दिक्पाल वृंदैः समस्तैः कृतो
पासना हरतः स्तोत्र जालैः ॥ ३१ ॥ ज्वल ज्योतिरावेश देदीप्यमाना शिवाकार वद्विर्गणैः सेव्यमाना ॥ सदा ब्रह्म देवर्षिभिः स्तू
यमाना सभा तत्र रम्या महाभाग गम्या ॥ ३२ ॥ स्फुरच्छक्ष नक्षत्र नाथ प्रकाशं बुजाकार सिंहासने तत्सभायां ॥ त्रिलोकी जनन्या समं हे

वि० तुरंगः

शिवाच्चविष्णोः परमुक्तिरेषापुरातनी श्रूयत एव सर्वैः ॥ यश्चानयोर्भेदधियं करोति नरः स घोरं नरकं प्रयाति ॥ ३१ ॥ अथ सकलविद्यानिधि
विद्वान् ॥ प्रभो ॥ अतो नयोर्भेदविधौ कदापि कार्या न बुद्धिः स दुपासको न ॥ सदा विचार्य परमेकतैव न चेदनार्या भवितैव भक्तिः ॥ ३२ ॥
हरे हरो वापि मनः प्रसन्नं यस्मिन् भवेत्सोऽयमुपासनीयः ॥ भुक्तिश्च मुक्तिश्च ततोऽयथेष्टमवाप्यते नूनमुपासकेन ॥ ३३ ॥ शिवे तु भक्तिः प्र
रायदिस्यात्तमजे छिवत्वेन हरिं तथापि ॥ हरो तु भक्तिः प्रचुरायदिस्याद्भूजे हस्तिन शिवं तथापि ॥ ३४ ॥ शिवोऽपि ब्रह्मं भजते कदाचि
द्विष्णुः शिवं वा भजते कदापि ॥ परस्परभेदविबोधनार्थं मथ प्रवृत्त्यर्थमुपासनायाः ॥ ३५ ॥ ये चात्मनो नूनमभिन्नतायां शरीरभेदा
दपि भेदमाहुः ॥ तेषां समाधानं कृते हरेण देहार्थधारी हरिरप्यकारि ॥ ३६ ॥ हरे हरो वापि यथा कथं चिन्निः कामभक्तिः समुपार्जनी
या ॥ भक्तेः फलयोगमुदाहरंतियोगेन मुक्तिं समुपादिशति ॥ ३७ ॥ यो वैष्णवः सोऽपि च योगकालेशक्तिस्वरूपेणावि चित्यविष्णुं ॥ शि
वात्मके धामनियोजयेत्तथा दत्तश्चिदानंदमयो हि भक्तिः ॥ ३८ ॥ अथ सानंदं साधुसाधितं सर्वरुक्तेनासायमा लोकाय न्युनराह ॥

नुतोवगाहनं ॥ २६ ॥ संप्रतिपुनः प्रवर्तमानोयं शैववैष्णवयोर्विवादः ॥ शैवः शिवं महत्त्वेन प्रतिपादयति वैष्णवस्तु विष्णुं ॥ तदत्र विषये माध्य-
श स्थमवलंबयंतो भवन्तोस्मादृशांसंयमपनयेतु ॥ अथ सकलविद्यानिधिर्विद्वान् ॥ किमत्र विषये माध्यस्थ्यमस्माकं ॥ आकर्णयतावत् ॥
कालस्तत्ततरः कलिः कलिमयस्तस्मिन् कियञ्जीवितं संपत्तिः कियती कियत्यपि मतिर्विद्यावलंबा कियत् ॥ किं ब्रूमो महिमानमस्य तु महा-
मोहस्य हास्यास्पदं यत्तत्रापि च गर्वपर्वतधरो वर्धते सर्वे जनाः ॥ २७ ॥ प्रभोतस्मादन्योन्यं सर्वथा गर्वमपहाय सर्वे विद्यदिवास्तवशास्त्रार्थ-
पर्यालोचयन्ति तदानेदृशावादाः प्रभवन्ति ॥ बहुधा स्मिन्नेव कलिवलिनि कलौ युगेऽधिगतकृतिपयशास्त्रार्थे वैवपारवंडप्रायेः पंडितं म-
न्येर्मोहिताः शैवाः विष्णुं वैष्णवाश्च शिवं निदंतो भक्तिविशेषाभिमानिनो मुक्तिमाकांक्षन्ति ॥ वस्तुतस्तु ॥ मया पुराणोपपुराणयुक्ताः सां-
गाश्च वेदाः स्मृतयः समस्ताः ॥ शास्त्राणि सर्वाणि विलोकितानि न कापि दृष्टः शिवविष्णुभेदः ॥ २८ ॥ अहंपुनः पंडितमंडलीनां पृच्छामि
सर्वानपि ते वदंतु ॥ श्रुतोऽस्मृतौ शास्त्रपुराणमध्ये केनापि दृष्टः शिवविष्णुभेदः ॥ २९ ॥ अथ सर्वे तार्किकप्रभृतयः शास्त्रज्ञाः पौराणिका-
द्याश्चान्ये युगपद्बुधः ॥ महेशानारायणयोर्विभेदो न कापि दृष्टो न खलु श्रुतो वा ॥ अद्यैतयोरेव मुखान्नवीनः सर्वे रपिश्रूयत एष वादः ३९

पातजलस्य ९ पौराणिकस्य १० ज्योतिर्विदः ११ आयुर्वेदविदः १२ वैद्याकरणस्य १३ अलंकारिकस्य १४ चार्वाकस्य १५ अथ चार्वाकेण सर्व
 विद्वन्मतदूषणे कृते तार्किकापेक्षा ॥ इति द्वितीयस्तंभः ॥ अथ तृतीयस्तंभः ॥ तार्किककृत चार्वाकमतखंडनं ॥ इति तृतीयस्तंभः ॥ अथ चतुर्थे
 तार्किकमतप्रक्रिया ॥ इति चतुर्थस्तंभः ॥ अथ पंचमे ॥ मीमांसकमतनिरूपणं कृत्वा तत्खंडनार्थं नैयायिके प्रवृत्ते तत्खंडनाय वेदांतिमिमी
 मांसकसहायार्थं प्रवृत्ते वेदांतमतखंडनपूर्वकं मीमांसकवेदांतिनैर्नैयायिकं कृतोपहासपूर्वकं स्वमतस्थानित्यज्ञानानंदादिगुणकस्य
 रास्यप्रार्थनापूर्वकं स्वप्रौढिवादः ॥ इति पंचमस्तंभः ॥ अथ षष्ठे ॥ सारव्यमतप्रक्रियानिरूपणपूर्वकं नैयायिककृत तत्खंडनं ॥ इति षष्ठस्तंभः ॥
 अथ सप्तमे ॥ पातजलमतनिरूपणं ॥ इति सप्तमस्तंभः ॥ अथाष्टमस्तंभः ॥ वैष्णवोपासकशैवोपासकरामछणोपासकराधोपासका
 नां स्वस्वदेवोत्कर्षभिरूपणाभिनिवेशे प्रवृत्ते हरिहराभेदेनोभयोपासकेन सर्वेषां वादप्रशमने कृते सर्वैकवाक्यतया सर्वेषामानंदो
 द्वैकः ॥ इत्यष्टमस्तंभः ॥ समाप्ता च विद्वन्मोहनरंगिणी ॥ ४३ ॥ श्रीः ॥ ४४ ॥ श्रीमहालक्ष्मीर्पणम अस्क ॥ ४५ ॥ इत्यष्टमस्तंभः समाप्तः
 ॥ ४६ ॥ शके १७ शै २९ वर्षे प्रभवनामसंवत्सरे काल्पुनसितपंचम्यां सौम्यवासरे उदगयने रात्रौ द्वितीयप्रहरे श्रीशंकरसंनिधौ २९

येकोचित्युरुषानिजात्मकचिदानंदप्रबोधाप्रयेयत्वेनाविठवासनाहतिविधिवाच्छंतिवांछंतुते ॥ वांछामोवयमाशुतफळद्वारेचित्तेज
रीजंमतामस्माकंवितिसंततहरिहराद्वैतात्मिकावासना ॥ ३६ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ द्वैताद्वैतमतादिनिर्णयविधिप्रोद्धुधुधुधुतोभट्टाचार्य
शतावधानश्रित्योगोडाद्वैताभूतवाचिः ॥ विद्वन्मोदतरंगिणीननुचिरंजीवेनतत्तन्मनाशास्त्रेयारचितेहृत्पूतिमर्गस्यस्ररंगोष्टमः ॥ ४४
१४० ॥ ॥ श्रुतिश्रीचिरंजीवमहाचार्यद्वैतविद्वन्मोदतरंगिण्यां अष्टमस्ररंगः ॥ ग्रंथसंख्यानुक्रमः ॥ अथप्रमस्ररंगः २७ ॥ ४५ ॥
अथाद्वितीयः ३५ ॥ ६२ ॥ अथतृतीयः ११५ ॥ ७५ ॥ अथचतुर्थः १४७ ॥ १२२ ॥ अथपंचमः २२८ ॥ १५० ॥ अथषष्ठः ३३३ ॥ १६३ ॥ अथ
सप्तमः ७० ॥ २५३ ॥ अथाष्टमः १४० ॥ ४४ ॥ ३९३ ॥ इत्यष्टौस्ररंगाः ३९५ ॥ ४५ ॥ ॥ अथास्यानुक्रमः कथ्यतेसुब्रह्मण्येनविदुषा ॥
अष्टौस्ररंगाः ॥ प्रथमस्ररंगेग्रंथकर्तुः कवेः कुलीनताकथनपूर्वकमेतद्व्यादरवतांतत्रषट्कप्रमेयावगाहयोग्यताप्रदर्शनसुरेव
स्वप्रोदिप्रदर्शनं ॥ १ ॥ अथाद्वितीयस्ररंगे ॥ तत्तन्मताभिज्ञपंडितानांतत्तद्देवोक्तिपूर्वकसमाप्रवेशोक्तिः ॥ तत्राक्रमः ॥ वैष्णवस्य १
शैवस्य २ शाक्तस्य ३ हरिहराद्वैतवादिनः ४ वैशेषिकेणसहनेय्याधिकस्य ५ पूर्वमीमांसावतः ६ ॥ उत्तरमीमांसावतः ७ ॥ सारथ्यस्य ८

आवलोपनाम्ना हरिरामै वलिखितमिदं पुस्तकं समाप्तम् ॥ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ लेखकपाठकयोः शुभमस्तु ॥ स्वार्थपरोपकारार्थं च ॥ एतन्नरगुदयामे लिखितं ॥ ॥ ॥ ॥ अदृष्टदोषान्मतिविभ्रमाद्वा यत्किंचिद्दूतं लिखितं मये ह ॥ तत्सर्वमर्थैः परिशोधनीयं योपेन कुवात् वलु लेखनस्य ॥ १ ॥ शुभमस्तु ॥ ७ ॥ यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया ॥ यदि शुभमशुद्धं वा मम दोषो न विद्यते ॥ १ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ तैलादक्षे जलादक्षे रक्षो छिद्यित्वा बंधनात् ॥ कष्टेन लिखितग्रंथं यत्नेन प्रतिपाद्यते ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ श्रीः ॥ राम ॥ चंद्र ॥ प्रसा ॥ नृ ॥ श्री ॥ ण ॥ य ॥ ण ॥ जय ॥ जय ॥ कृपा ॥

॥७
१३

+

+

॥ इति विदुः मोदतरुणिण्यां अष्टौत्तरंगाः समाप्तः ॥

३०